

แนะนำบทที่ 1

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์

1. แนวคิด

- 1.1 รัฐศาสตร์เป็นวิทยาการซึ่งมีขอบเขตและเนื้อหาสาระที่กว้าง หลากหลายเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเพื่อรอบรู้สหวิทยาการ
- 1.2 รัฐศาสตร์มีประวัติความเป็นมามีอันยาวนาน ทั้งในอารยธรรมตะวันออกและตะวันตก
- 1.3 รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องราวทางการเมือง คำว่า การเมืองกับรัฐศาสตร์ มักใช้แทนกัน ข้อแตกต่างสำคัญมีอยู่บ้าง คือ รัฐศาสตร์เป็นเรื่องหนักไปในทางวิทยาการหรือเป็น “ศาสตร์” ส่วนการเมืองมีลักษณะหนักไปในเชิงการกระทำหรือกิจกรรม

2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่ออ่านบทนี้จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

- 2.1 ระบุขอบเขตและสาระของวิชารัฐศาสตร์ได้
- 2.2 บอกประวัติความเป็นมาและทิศทางของวิชารัฐศาสตร์ได้
- 2.3 อธิบายประเด็นหลักและกระแสวิชาการทางรัฐศาสตร์ได้

บทที่ 1

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์

1. ความนำ

นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา ถือว่ามนุษย์ชาติถือกำเนิดมาประมาณ 1.3 ล้านปีแล้ว และสถาบันครอบครัวถือกำเนิดขึ้นเป็น “ปฐม” คือ เริ่มแรกของมนุษยชาติ และมีความสำคัญเป็นลำดับแรก (**primary**) จึงให้ความสำคัญกับครอบครัว ในฐานะเป็นกลุ่มปฐมภูมิ (**primary group**) สถาบันครอบครัวย่อมแพร่ขยายในรูปของเทือกเถาเหล่ากอในฐานะเป็นเครือญาติ (**kinship**) และเมื่อกาลเวลาได้ผ่านไปย่อมนำไปสู่การจัดองค์กรที่เริ่มมีความเป็น “การเมือง” เข้ามา คือ การเป็น “ชนเผ่า” หรือ “เผ่าชน” (**tribe**) ซึ่ง Webster's New World Dictionary, 1979, p.1517 ระบุไว้ดังนี้

โดยเฉพาะในคนที่ยังไม่มีตัวหนังสือใช้ หมายถึง ที่เชื่อกันว่ามีต้นตระกูลเดียวกัน มีการจัดตั้งชุมชนที่ใกล้ชิดกันภายใต้ผู้นำหรือหัวหน้า

1) ชนเผ่า หมายถึง ผู้ที่มีบรรพบุรุษร่วมกัน

การรวมตัวขึ้นเป็นชนเผ่า หมายถึง การเริ่มเข้าใกล้ความเป็น “การเมือง” (**political**) ต่อจากความเป็นชนเผ่า คือ การก้าวไปอีก 1 ขั้นแห่งการรวมตัวของมนุษย์ เข้าสู่ความเป็นอาณาจักร (**kingdom**) เช่น อียิปต์และเมโสโปเตเมีย

พจนานุกรม Webster's New World Dictionary ระบุว่าอารยธรรมอียิปต์เก่าแก่ยิ่งกว่าเมโสโปเตเมีย กล่าวคือ อารยธรรมอียิปต์อาจมีมาตั้งแต่ 6500 ปีมาแล้ว (กล่าวคือ ก่อนคริสต์ศักราช 4500 ปี—4500 B.C.) ยุคเมโสโปเตเมีย อยู่ในเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ระหว่างแม่น้ำไทกริส (**Tigris**) และแม่น้ำยูเฟรติส (**Euphrates**) ซึ่งมีอายุประมาณ 2100 B.C. (Before Christian Era ก่อนคริสต์ศักราชจึงต้องบวกจำนวนปีของ ค.ศ.ปัจจุบันเข้าไปด้วย) คือ ประมาณ 4104 ปีมาแล้ว ตั้งอยู่ไม่ไกลจากทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และอ่าวเปอร์เซียมากนัก ประเทศ อิรัก ปัจจุบันอยู่ในบริเวณเดิมของเมโสโปเตเมีย

2) การจัดองค์กรทางการเมืองยุคร่วมสมัย

เมืองค์การทางการเมืองทั้งโลกที่เรียกว่า ประเทศหรือชาติรัฐ (**nation-state**)

ประมาณ 222 แห่งทั่วโลก หนังสือรายงานประจำปี เช่น **The New York Time Almanac**.

มีรายชื่อขององค์การทางการ เมืองในยุคร่วมสมัยเป็นจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่ **A-Z**

ก. ประเทศแรก ได้แก่ **อัลบาเนีย (Albania)** อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของยุโรป ติดกับโกสลาเวียและมาเซโดเนีย (ยุคเก่าก่อน คือ อาณาจักรของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ **(Alexander)** ศิษย์กตัญญูกตเวทีของบิดาแห่งวิชารัฐศาสตร์ คือ **อาริสโตเติล**) มีพื้นที่เกือบ 30,000 ตารางกิโลเมตร อัลบาเนียมีประชากร **3.6 ล้านคน** ส่วนใหญ่ คือ 95 % เป็นคนอัลบาเนีย และได้รับเอกราชมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1912 คือ ประมาณ 400 ปีมาแล้ว โดยแยกออกมาจากจักรวรรดิออตโตมัน **(Ottoman Empire)** การได้รับเอกราชเป็นผลจากสงครามบอลข่าน **(balkan)** ครั้งแรก คือ ช่วงก่อนมหาสงครามโลกครั้งที่ 1

ข. รายชื่อประเทศสุดท้ายตาม A-Z ได้แก่ **ซิมบับเว (Zimbabwe)** เป็นประเทศที่ไม่ติดทะเล **(land locked)** อยู่ในทวีปแอฟริกาตอนใต้ติดกับโมซัมบิกและประเทศแอฟริกาใต้ ซิมบับเวมีพื้นที่เกือบ 400,000 ตารางกิโลเมตร คือเล็กกว่าประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 500,000 ตารางกิโลเมตร และไทยมีพื้นที่ชายฝั่งเกินกว่า 3,200 กิโลเมตร

ค. สภาวะที่ไม่ติดทะเลมีผลไม่ดี คือ เชิงลบต่อด้านเศรษฐกิจ ตัวอย่าง ประเทศที่ถูกล้อมรอบด้วยผืนดินเป็น **land locked** คือ **เนปาล (Nepal)** ซึ่งถือว่าอยู่ในเอเชียกลางในเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งมีพื้นที่ติดกับจีนและไม่มีชายฝั่งเลย มีพลเมืองประมาณ 28 ล้านคน คนเนปาลส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู อีกประเทศหนึ่งซึ่งไม่ติดทะเล **(no coastline)** ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนลาว ซึ่งติดต่อกับพม่า จีน เวียดนาม กัมพูชา และไทย

ง. ประเทศในกลุ่มอาเซียน **(Asean)** ซึ่งเป็นเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2527 คือ **บรูไน (Brunei)** มีพลเมืองประมาณ 400,000 คน พลเมืองส่วนใหญ่ในประเทศบรูไน(ชื่อเป็นทางการ คือ **Negara—**ง่ายคือ นครา-เนก-การา-**Brunei Darussalam**) คือ ร้อยละ 67 เป็นมาเลย์ ; 15 % เป็นเชื้อสายจีน ; ที่เหลือคือ คนพื้นเมือง เชื้อชาติอื่น ๆ

จ. ในกลุ่มเพื่อนบ้านของไทย พังทราบดีเกี่ยวกับประเทศอื่นๆ เช่น **พม่า (Myanmar)** พลเมืองประมาณ 50 ล้านคน **เวียดนาม** มีประมาณ 85 ล้านคน **ลาว** ประมาณ 5 ล้านคน **เขมร** (กลับมาใช้ศัพท์ **Cambodia** เหมือนเดิม) ประมาณ 14 ล้านคน สำหรับ **มาเลเซีย** มีประมาณ 26 ล้านคน **สิงคโปร์** ประชากร 4.4 ล้านคน

2. ศัพท์ “รัฐศาสตร์”

2.1 “รัฐศาสตร์” เป็นศัพท์ที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ บางครั้งใช้ใน

ภาษาไทยว่า “การเมือง” หรือ “การปกครอง” ในภาษาอังกฤษอาจใช้คำต่อไปนี้ คือ 1) **Politics** 2) **Political Science** 3) **Government** ซึ่งถ้าแปลตรงตัวก็คือ “การเมือง”, “รัฐศาสตร์” และ “การปกครอง” ทั้งนี้ความแตกต่างของศัพท์ 3 คำมีอยู่บ้างแต่ในวงการรัฐศาสตร์ตะวันตกใช้ในความหมายแทนกันได้

(**Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.11, New York: Macmillan, 1954, p.225.)

2.2 ในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษมีการเรียกชื่อ ภาควิชารัฐศาสตร์ มีทั้ง 3 คำ เช่น 1) ที่ **University of Southampton** และมหาวิทยาลัย **Exeter** ในอังกฤษใช้ว่า **Department of Politics** 2) ที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ณ นครเบิร์คลีย์ สหรัฐอเมริกาใช้ **Department of Political Science** ซึ่งผู้เขียน (จิรัช วิระสย) ศึกษาที่นั่นตั้งแต่ระดับ B.A.—ปริญญาตรี จนถึง M.A. —ปริญญาโท และ Ph.D.—ปริญญาเอก และ 3) ที่มหาวิทยาลัย **Harvard** ใน สหรัฐอเมริกา ใช้ว่า **Department of Government**.

อนึ่ง ศัพท์ ภาควิชาในสหรัฐอเมริกาเน้นความเป็นวิชาการและมีความเป็นเอกเทศ (autonomy) คือ เป็นตัวของตัวเองมากไม่ใช่อยู่ใต้บังคับบัญชาเชิงบริหารค่อนข้างมากในสังคมไทย ซึ่งขึ้นอยู่กับคณะวิชา (Faculty)

2.3 ความแตกต่างระหว่าง “รัฐศาสตร์” กับ “การเมือง” ที่ใช้ในภาษาไทย คือ “รัฐศาสตร์” เป็นเรื่องวิชาการหรือวิทยาการ ซึ่งมีการจัดระบบหมวดหมู่อย่างชัดเจน ศัพท์ “การเมือง” ในภาษาพูดมักมีความหมายเอนเอียงไปในทางลบ คือไม่ค่อยดีนักเป็นไปเชิงนิเสธ (negative) คือ เข้าทำนองว่าเป็นเรื่องขัดแย้งด้วยเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว ตัวอย่างคือสำนวน “เรื่องนี้เป็นเรื่องการเมือง” ส่อแสดงให้เห็นถึงความยกย่องซ่อนเงื่อน และมุ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์แฝงเร้นหรือปิดบัง อย่างไรก็ตามศัพท์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ ที่มนุษย์ใช้กัน สามารถแปรเปลี่ยนไปตามกาล คือยุคสมัยและเทศะ คือแล้วแต่จะใช้ ณ สถานที่ใด ในประเทศใด หรือ อาณาบริเวณใด

2.4 “การเมือง” อิงรากศัพท์มาจาก “**Polis**” ซึ่งเป็นภาษากรีก แปลว่า นครรัฐอันเป็นการรวมตัวหรือการจัดองค์กรทางการเมืองแบบหนึ่ง ซึ่งใหญ่กว่าระดับครอบครัวหรือชนเผ่า นครรัฐในกรีกโบราณมีตัวอย่าง ได้แก่ เอเธนส์และสปาร์ตา ดังในภาพยนตร์เรื่อง **Helen of Troy** ผู้อภิเษกสมรสกับเมเนลอสกษัตริย์แห่งสปาร์ตาในตำนานแห่งวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่อย่างที่เรียกกันว่า มหากาพย์ (epic) ชื่อ Iliad ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปีที่ 10 ของสงครามม้าไม้ (Trojan Horse) ที่เรียกว่า Trojan War ประพันธ์โดยกวีโฮเมอร์(Homer ประมาณ 2800

ปีมาแล้ว)

2.5 ต้นตอของศัพท์ “รัฐศาสตร์” อย่างที่ใช้ในภาษาอังกฤษว่า **Political Science** มาจากภาษา เยอรมัน คือ **สตาตสวิสเซนชาฟต์ (staatswissenschaft)** แปลตามตัวอักษร คือ “ศาสตร์แห่งรัฐ” ซึ่งเพิ่งมีขึ้นในศตวรรษ 18 และ 19 (คือ ประมาณ 200 ปีเศษที่ผ่านมา) และในภาษาเยอรมัน **Staat—สตาต** แปลว่า รัฐ และ **Wissenschaft—วิสเซนชาฟต์** หมายถึง “วิทยาการ” ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะเจาะจงว่าเป็น “วิทยาศาสตร์” ดังนั้น จวบจนกระทั่งทุกวันนี้ วิชากฎหมายและประวัติศาสตร์ยังถูกจัดว่าเป็นวิทยาการหรือเป็นวิทยาศาสตร์ **sciences** แต่เรียกว่า “วิทยาการทางวัฒนธรรม” หรือ “วิทยาการทางปัญญา” (**cultural or intellectual sciences**)

(W.J.M. Mackenzie. **The Study of Political Science Today**. London: Macmillan, 1971, p.11.)

2.6 ศัพท์ “**Government**” มีรากเดิมหรือมูลศัพท์ (root) มาจากภาษากรีก คือ “**kybernetes**” ไค-เบอร์-เน-ติส แปลว่า ผู้ถือหางเสือเรือ ทำให้เกิดการเปรียบเทียบว่า การเมืองการปกครอง และโดยเฉพาะเปรียบรัฐบาลเป็นเสมือนเรือที่ไม่อยู่หนึ่ง และมีวลี “**รัฐนาวา**” (**ship of state**) ตามมา

3. คำนิยามแคลสสิกของลาสเวลล์ : การเมือง ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลและผู้มีอิทธิพล

แฮโรลด์ ลาสเวลล์ หรือแลสเวลล์ (**Harold Lasswell** ออกเสียง ช ไม ไช ว เพราะว่า w ไม่ออกเสียงในกรณีนี้) นักวิชาการชาวอเมริกัน กล่าวว่า การเมืองเป็น “เรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลและผู้มีอิทธิพล” (**The study of politics is the study of influence and the influential**) ปรากฏในหนังสือชื่อ **การเมือง : ใครได้อะไร เมื่อใดและอย่างไร. (Politics : Who gets what, when and how?)** ได้อธิบายเรื่องการเมืองว่าประกอบด้วยสามส่วน คือ

3.1. การได้อะไร (what) นั้นเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและอวัตรธรรม อันเป็นสิ่งที่มีความจำกัดและเป็นสิ่งที่คนอยากได้ เช่น วัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทอง ที่ดิน เป็นต้น

อวัตรธรรม เช่น ความมีเกียรติ สวัสดิภาพ ความปลอดภัย ความมั่นคง ความสะดวกสบายหรือความสุขกายสุขใจ (**willness**)

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow, April 1,1908 – June 8,1970) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งมีผู้อ้างถึงมาก กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ 5 ประการ

(needs) เริ่มตั้งแต่

- 1) ความจำเป็นหรือต้องการทางกายภาพ (physiological)
- 2) ความมั่นคงปลอดภัย (security)
- 3) ความรู้สึกผูกพัน (belongingness)
- 4) ความนับถือตนเอง (self-esteem)
- 5) การบรรลุความเป็นตัวตน (self actualization)

(Nicholas Henry. **Public Administration and Public Affairs**. 4th ed. Prentice-Hall, 1989, pp.59-60.)

กรณีที่ 1 และ 2 เป็นได้ชัดยิ่งขึ้นในยุคร่วมสมัยที่ถือกันว่าเป็น **สังคมเสี่ยง(Risk Society)** คือมีภัยอันตรายรอบด้านโดยเฉพาะเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมทางภูมิอากาศ global warming ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ภัยธรรมชาตินานาชาติ

3.2. การได้เมื่อใด (when) นั้นเป็นเรื่องของกาลเวลาหรือจังหวะเวลา ความซ้ำเร็ว คือ ได้เมื่อใดซึ่งอาจมีการกำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น ในการสมัครแข่งขันเพื่อรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา

3.3. การได้มาอย่างไร (how) เป็นเรื่องกระบวนการ คือ ขั้นตอนและวิธีการอันหมายถึง กลไกที่จะได้มา “การได้อย่างไร” มีผลทำนองเดียวกับคำถามที่ว่า “ทำไมจึงได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ เมื่อนั้นเมื่อนี้”

ทั้งสามประเด็น คือ 1) เป้าประสงค์ว่าเป็นอะไร 2) ระยะเวลา คือ เมื่อใด และ 3) กระบวนการ คือ “การได้อย่างไร” มีความเกี่ยวพันยึดโยงอยู่กับเรื่องอื่น ๆ อีกมาก

ดังนั้น รัฐศาสตร์จึงเกี่ยวโยงกับสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น ศาสนา ปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และศิลปศาสตร์ เป็นความเกี่ยวพันเชิง “สหศาสตร์” (interdisciplinary) หรือเชิงสหวิทยาการ

4. คำนิยามอื่น ๆ ของศัพท์ “การเมือง”

4.1 คำนิยามของ วี.โอ.คีย์ (V.O.Key, Jr.) : เป็นการบังคับบัญชาหรือการมีอำนาจเหนือกว่า วี.โอ.คีย์ นักรัฐศาสตร์อเมริกันให้คำนิยามไว้ว่า “การเมืองเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการบังคับบัญชาและถูกบังคับบัญชา การควบคุม การเป็นผู้ปกครองและถูกปกครอง”

(V.O.Key, Jr. **Politics, Parties and Pressure Groups**, 4th ed., Crowell, 1958,

p.6)

การเมืองตามคำนิยามนี้เป็นเรื่องอำนาจ อันได้แก่ การได้มาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจ หรืออิทธิพลทางการเมือง “อำนาจ” หมายถึง การลดหลั่นคือความสูงต่ำในเรื่องการบังคับบัญชา มีการแบ่งระดับสายงาน หรือมีการแบ่งว่าใครเป็น 1) ผู้ปกครอง (คือรัฐ) และ 2) ใครเป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง (ราษฎร)

4.2 คำนิยามของ เดวิด อีสตัน (David Easton) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันร่วมสมัยเดียวกับ V.O.Key คือ อีสตันให้คำนิยามการเมืองว่าเป็น “การแบ่งสัณป็นส่วนหรือจัดสรร โดยใช้อำนาจอันเป็นที่ได้รับการยอมรับหรือที่ถือว่าเป็นไปตามสิทธิอำนาจ (authoritative allocation of values)

(David Easton. **The Political System**. New York: Knopf, 1957, p.180.)

เป็นคำนิยามที่เห็นการแบ่งสรรประโยชน์ นอกจากนี้ปรากฏในผลงานของ David Easton ในหนังสือชื่อ **A Framework for Political Analysis**. Prentice-Hall, 1965 และ **A Systems Analysis of Political Life**. John Wiley, 1965. เป็นต้น

4.3 แม็กซ์ (มักซ์) เวเบอร์ ในหนังสือที่เป็นภาษาเยอรมัน ชื่อ **Politik als Beruf**. (quoted by G.E.G. Catlin in J.A.Gould and V.V. Thursby,ed., **Contemporary Political Thought**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969, p.27.) อ้างใน Maurice Cranston. หน้ากากทางการเมืองและบทความอื่น ๆ **The Mask of Politics and other essays**. London: Allen Lane, 1973, p.1

5. คำนิยามของโวลิน : เห็นสามประเด็นหลักช่วยให้เข้าใจได้อย่างสมบูรณ์

คำนิยามศัพท์ “การเมือง” ที่น่าจะช่วยให้เข้าใจได้อย่างสมบูรณ์ ได้แก่ เซลดอน โวลิน (นักวิชาการร่วมสมัยผู้เคยเป็น Professor of Political Science ที่ **University of California at Berkeley** และเป็นอาจารย์ของผู้เขียน จิรโชค (บรรพต) วีระสย) ถือว่าการเมืองประกอบด้วยสามประเด็นหลัก

(S.S.Wolin. **การเมืองและวิสัยทัศน์ Politics and Vision**. Boston: Little, Brown, 1960, pp.10-11.) ได้แก่

- 1) การแข่งขันเพื่อชิงประโยชน์ (competitive advantage)
- 2) แสดงให้ปรากฏมากใน 1) ภาวะที่ผันผวนเปลี่ยนแปลงและ 2) ทรัพยากรที่ประสงคมีจำนวนจำกัด (scarce) และ

3) มีผลกระทบต่อสาธารณะ (public) หรือต่อส่วนรวม

5.1 ลักษณะที่หนึ่ง : การเมือง เป็นกิจกรรม (activities) ที่มุ่งแสวงหาผลหรือซึ่งประโยชน์ด้วยการแข่งขันกันใน 1) ระดับบุคคล 2) กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และ 3) สังคมต่อสังคม

ประการแรก การเมืองเป็นกิจกรรมระหว่างบุคคลต่อบุคคล (individuals) ตัวอย่าง คือ การขัดแย้งระหว่างนักการเมือง (เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา—สว.) หรือผู้บริหารระดับชาติ (เช่น ระหว่างรัฐมนตรีหรือระหว่างอธิบดี) ตัวอย่าง คือ กรณีที่ประธานาธิบดีคนที่ 41 ของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ยอร์จ บุช ผู้อาวุโส หรือผู้พ่อ (George Bush, Sr.) คือบิดาของยอร์จ บุช, Jr. ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี 2000-2004 เสนอจอห์น เทาเวอร์ (John Tower) ให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แต่สมาชิกรัฐสภาส่วนใหญ่ไม่เห็นชอบด้วยจึงต้องถอนการแต่งตั้ง หากเป็น “การเมืองระหว่างประเทศ” ก็เป็นการแข่งขันหรือขัดแย้งกันระหว่างนักการเมืองของ 2 ประเทศ หรือมากกว่า 2 ประเทศ

ประการที่สอง การเมืองเป็นกิจกรรมระหว่างกลุ่มคนกับกลุ่มคน (groups) กลุ่มคน ณ ที่นี้หมายรวมถึง 1) ครอบครัวและญาติ 2) กลุ่มเพื่อนสนิทมิตรสหาย 3) กลุ่มอาชีพ (professional) สมาคม สโมสร สันนิบาต (league—ออกเสียง ลีก) ชมรม ฯลฯ

สภาพแห่งการเป็น “การเมือง” คือ การแสวงหาผลประโยชน์หรือปกป้องสิ่งที่ประสงค์ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรม (concrete) หรือนามธรรม (abstract) หรือผลประโยชน์ในความสัมพันธ์ระดับกลุ่มระหว่าง

- 1) องค์การกรรมกร (labor union) กับองค์การธุรกิจ (บริษัท—company, บริษัท—corporation)
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาคมครูผู้ปกครองกับสมาคมนักเรียนเก่า (PTA—Parents and Teachers Association) ฯลฯ

ประการที่สาม การเมืองเป็นกิจกรรมระดับสังคมต่อสังคม (societies)

ในระดับนี้การเมืองเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การมีสัมพันธไมตรี (ความสัมพันธ์เชิงบวก) หรือการขัดแย้ง (ความสัมพันธ์เชิงลบ) กันระหว่าง 1) รัฐบาลอเมริกันภายใต้ Barach Obama กับรัฐบาลอิหร่าน 2) รัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา เรื่องเขตแดนและอื่น ๆ

5.2 ลักษณะที่สอง : การเมือง เป็นกิจกรรมซึ่งมีแนวโน้มปรากฏได้ง่ายและมาก 2 เงื่อนไขคือ ใน 1) สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง 2) สภาพที่ค่อนข้างขาดแคลน

ก. การเมืองกับสภาพหรือสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง หมายถึง สภาพที่ไม่แปรเปลี่ยนผันผวนเป็นเรื่องไม่เหมือนเดิม “การเมือง” มักปรากฏค่อนข้างมากในช่วงที่แปลกไปจากเดิมหรือสภาพเปลี่ยนแปลง เช่น 1) ใกล้ช่วงเวลาซึ่งมีการสับเปลี่ยนหรือโยกย้ายตำแหน่งการงาน ตัวอย่างคือ ในวงราชการไทยเมื่อใกล้เดือนตุลาคม อันเป็นเดือนที่จะเริ่มงบประมาณใหม่ (Budgetary Year) และมีการเกษียณอายุราชการ (retirement) ตำแหน่งบางตำแหน่ง (position) วางลงย่อมมีการโยกย้าย หรือเลื่อนตำแหน่ง (promotion) ซึ่งย่อมมี “เรื่องทางการเมือง” (political matters) เกิดขึ้นค่อนข้างมาก อย่างที่เรียกว่า มีการวิ่งเต้น หรือ office politics (การเมืองในสำนักงาน) และ 2) การเปลี่ยนแปลงที่ผิดปกติอย่างมาก ได้แก่ ช่วงที่มีการจลาจล (riot, wild or violent disorder, confusion, or disturbance, tumult, uproar) การวุ่นวายต่าง ๆ ความเป็น “การเมือง” ย่อมมีปรากฏมาก เพราะความไม่แน่นอนมีสูง ตัวอย่าง คือ 1) เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 2) เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 3) วิฤตภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2547

3) ในสภาพที่มีการเปลี่ยนผู้นำหรือ मुखบรุษ (leaders) เช่น ภายหลังประธานาธิบดีชวาร์ต แห่งอินโดนีเซีย ผู้ครองอำนาจเป็นเวลานานมาก

ข. สภาพที่ค่อนข้างขาดแคลน การเมืองเกิดขึ้นได้ง่ายหรือบ่อยในสภาพที่ผลประโยชน์มีจำกัดหรือมีสภาพที่ขาดแคลนดังตัวอย่างของสองกรณีต่อไปนี้
กรณีแรก ตำแหน่งมีจำกัด เช่น การเป็นประธานาธิบดีอเมริกันมีจำกัดเพียง 1 คนเท่านั้น
กรณีที่สอง สภาพขาดแคลนทางทรัพยากร บ้านเมืองที่มีสภาพอึดอัดขาดแคลนทางด้านต่าง ๆ ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกหรือความสะดวกสบายให้แก่พลเมืองย่อมมีการเมืองสูง เพราะมีการแก่งแย่งชิงกันว่าใครจะได้ประโยชน์ ในสภาพขาดแคลน (scarcity) นั้น เช่น การจะสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน ณ ที่ใด หรือสมควรสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง ณ จังหวัดใด

5.3 ลักษณะที่สาม : “การเมืองเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการแสวงหาผลประโยชน์อันมีผลกระทบต่อคนหมู่มาก”

ความหมายของโวลิน คือ การแสวงหาผลประโยชน์มีในระดับต่าง ๆ กัน เช่น 1) ในระดับหมู่บ้าน 2) ในระดับสมาคมหรือองค์กรต่าง ๆ แต่กิจกรรมเช่นว่านั้น ยังไม่เข้าขั้นแห่งการมีสภาพเป็น “การเมือง” ตราบเท่าที่ยังไม่มีผลกระทบอย่างสำคัญทั้งสังคมหรือส่วนใหญ่

แนวคิดของโวลิน ถือว่า เป็นแบบยุคเก่าก่อนสมัยกรีกโบราณซึ่งถือว่า กิจกรรมที่เข้าข่ายการเป็นการเมืองจะต้องมีผลกระทบไม่ว่าทางบวกหรือลบต่อบุคคลจำนวนมาก หรือ

ต่อสังคมส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางคนเห็นว่า “การเมือง” อาจใช้ในความหมายที่ลดระดับลงมาจากระดับชาติ เข้ามาสู่การใช้ศัพท์ “การเมือง” ได้ในวงการสมาคมกลุ่มต่าง ๆ เช่น ในสหกรณ์หรือในองค์การหรือสำนักงานต่าง ๆ ก็ได้

6. การเมืองมีทุกระดับและโยงเกี่ยวกับเรื่องอำนาจ

อาริสโตเติล บิดาผู้สถาปนาวิชารัฐศาสตร์ (Founding Father) ในโลกตะวันตก เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องระดับ “สาธารณะ” (public) เป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมระดับรัฐ ซึ่งในยุคสมัยกรีกโบราณประมาณ 2400 ปีมาแล้ว คือ ระดับนครรัฐ(Polis)

นักวิชาการรุ่นต่อ ๆ มายังให้ความสำคัญกับ “การเมืองเรื่องสาธารณะ” (คือการมีผลกระทบต่อส่วนรวม เช่น คาร์ล ฟรีดริช

(Carl J. Friedrich, ed. **The Public Interest**. New York: Atherton Press, 1962.)

6.1 ความสัมพันธ์ทุกระดับไม่ว่า 1) ระดับจุลภาค คือ ระดับบุคคลเพียงไม่กี่คนจบจนถึง 2) ระดับมัชฌิมภาค คือ ระดับกลุ่มคนและระดับใหญ่หรือ 3) มหภาค คือ 3 ระดับสังคมทั้งหมดสามารถมีสภาพ “การเมือง” เข้าแทรกได้ทั้งสิ้น

ก. ในระดับบุคคลมีการพัฒนาสาขาวิชา(discipline) ออกเป็น “จิตวิทยาการเมือง” (Political Psychology) ซึ่งเป็นทั้งจิตวิทยาของบุคคลผู้นำ(Persons) คือหรือระดับผู้นำ (อีลีท—elite) กับประชาชนคนทั่วไป (followers) หรือระดับรากหญ้า (grassroots)

ข. ในระดับกลุ่มและระดับสังคม (societies) มีการพัฒนาวิชาที่เรียกว่า “สังคมวิทยาการเมือง” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” และการเมืองเปรียบเทียบ (comparative politics) เช่น เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญหรือระบบการเมืองว่าเป็นแบบประธานาธิบดีหรือแบบกึ่งรัฐสภา-กึ่งประธานาธิบดี เป็นต้น

หากพิจารณาตามแนวของโวลิน การเมืองมีลักษณะสำคัญอยู่ที่การแข่งขัน อันมีผลกระทบต่อคนหมู่มาก ซึ่งคนหมู่มากนี้ ได้แก่ สังคมระดับรัฐคือระดับประเทศ

การมีผลกระทบในระดับดังกล่าว จึงย่อมเกี่ยวกับเรื่อง “อำนาจ” และการลดหลั่นหรือความแตกต่างในระดับอิทธิพลว่ามีมากน้อยอย่างไร

โดยสรุป เมื่อกล่าวถึงการเมืองและการศึกษาเรื่องทางการเมือง คือ รัฐศาสตร์ย่อมพูดถึงความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ (power relations) ในทุกระดับ ได้แก่

ก. ระดับแรก ได้แก่ ระดับกลุ่ม การเมืองเกี่ยวข้องกับสมาคม หน่วยงาน สหพันธ์ สันนิบาต องค์การ ชมรม ชุมนุม ฯลฯ แนวนี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีกลุ่มหลากหลาย (pluralistic groups) หรือพหุนิยม (pluralism) ซึ่งบางครั้งเรียกว่า กลุ่มหลากหลายชนิดหลายประเภท

ข. ระดับที่สอง ได้แก่ ระดับชาติ การเมืองเกี่ยวกับสังคมทั้งสังคม เช่น ในเรื่อง การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร การได้มาซึ่งตำแหน่งทางการเมือง เช่น รัฐมนตรี

ค. ระดับที่สาม ได้แก่ ระดับนานาชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ “การเมืองระหว่างประเทศ” หรือการเมืองระดับโลก ซึ่งมักปั้นปนนวนายดังที่เขียนไว้โดยเจมส์ โรสเนา

(James N. Rosenau. *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. Princeton University Press, 1990. And Lowell Barrington. et al. *Comparative Politics*. Wadsworth, 2010)

ในระดับนานาชาติรัฐศาสตร์ศึกษา 1) สันติภาพ 2) การสงคราม 3) การเมืองการสหประชาชาติ 4) การเจรจาอาวุธหรือการไม่ให้มีอาวุธประเภทล้าสมัยอย่างที่เราเรียกว่า “Star Wars” เช่น การพัฒนาระบบป้องกันแบบ SDI (Strategic Defense Initiative) ซึ่งเฟื่องมากยุค Ronald Reagan เป็นประธานาธิบดีอเมริกัน 5) การเจรจาทางการทูต ฯลฯ

6.2 ในทฤษฎีของผู้เขียน (จิโรโชค วีระสย) เรื่องราวของรัฐศาสตร์และการเมือง เกี่ยวโยงกับ 5 P's และ 1 E ซึ่งเป็นการอธิบายแบบเบื้องต้นไม่ถึงกับเป็นวิชาการที่ลึกซึ้ง คำอธิบายนี้มุ่งให้เข้าใจให้สามารถเข้าถึง (access) และเข้าใจ (understanding, comprehending) ได้ในระดับหนึ่ง 7 P's ได้แก่ 1) Public 2) Power 3) Person 4) Policy 5) Participation 6) Party 7) Practice และ 8) E หมายถึง Events คือ เหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

1) P ตัวแรก เรื่องราวทางการเมืองเกี่ยวข้องกับสิ่งที่สาธารณะ (Public) คือ ระดับส่วนรวม รากศัพท์มาจากคำว่า pubes ในภาษา ลาตินหรือแล็ตติน (Latin) ซึ่งแปลว่า ผู้ใหญ่ (adult) ความเป็น public หรือ สาธารณะ มีคำอธิบายโดยสรุปจาก Webster's New World Dictionary ดังนี้

- 1) เป็นของหรือเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วทั้งหมด (people as a whole)
- 2) หรือเป็นของหรือกระทำโดยชุมชนโดยทั่วไปดังใช้ศัพท์ที่เรียกว่า สวัสดิภาพของประชาชนทั่วไป (public welfare) หรือการเรียกร้องจากประชาชน (public outcry)
- 3) หรือเพื่อประโยชน์ของคนทั่วไป เช่น สวนสาธารณะ (public park)

4) นอกจากนี้มีความหมายว่าเป็นราชการ (official) หรือของหลวง เช่น public prosecutor—อัยการ

5) หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือเป็นเรื่องของความเปิดเผย (in public)

2) P ตัวที่ 2 การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ (power) ซึ่งมีข้อพึงพิจารณาเปรียบเทียบดังต่อไปนี้ a) force การใช้พลังกำลัง b) authority สิทธิอำนาจมักหมายถึง อำนาจที่ (น่าจะ) ชอบธรรม (legitimate) การที่ผู้เขียนเขียนใส่ในวงเล็บไว้ เพราะกฎหมายของรัฐบาลบางระบอบ เช่น ยุค fascist แห่งพรรคนาซี (Nazi) ของฮิตเลอร์ไม่มีความเป็นธรรม หรือไม่ชอบธรรม หรือกฎหมายเลือกปฏิบัติแบ่งแยกผิว (apartheid) ของแอฟริกาใต้ยุคหนึ่งก็หามีความชอบตามทำนองคลองธรรมแห่งความเป็นมนุษย์ไม่

3) P ตัวที่ 3 การเมืองเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล (person) เป็นเรื่องแปลกแต่จริงที่ว่าสมัยหนึ่งถือว่าการเมืองแม้กระทั่งในสัตว์ ดังที่ Iain Mclean and Alistair Mcmillan กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ **Oxford Consise Dictionary of Politics**. Oxford University Press, 2003, p.423. ว่าในช่วงกลางของศตวรรษที่ 17 มีการกล่าวถึงผึ้ง (bees) ว่าเป็น **political flying-insects** (แมลงบินทางการเมือง) แต่ปัจจุบันถือว่ามีเฉพาะในมนุษย์เท่านั้น และแยกกว้าง ๆ ออกเป็นประชาชนที่เป็น a) elite อีลิท ชนระดับนำ b) **grassroots** (ระดับรากหญ้า) หรือ **riceroots** (รากข้าว)

4) P ตัวที่ 4 การเมืองว่าด้วย **policy** นโยบายอาจแยกออกเป็นภายในประเทศ (internal policy) กับนโยบายต่างประเทศ (external policy)

ตัวอย่างของนโยบายภายนอกประเทศ ได้แก่ การพยายามผูกสัมพันธ์กับนานาประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยมุ่งทั้งทางการเมืองและการค้า

ตัวอย่างของนโยบายภายในประเทศ เช่น ในยุคของนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ดำรงตำแหน่งหลายครั้งจนรวมกันแล้วครองตำแหน่งนานที่สุดเกือบ 16 ปีคือนโยบายลดจำนวนตัวอักษรในภาษาไทยลงและนโยบายรัฐนิยม คือ 1) การมีผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ **CEO (Chief Executive Officer)** 2) นโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ **OTOP (One Tambol One Product)** 3) นโยบายบ้านเอื้ออาทร

นักรัฐศาสตร์จำนวนมากนำโดยเจมส์ เอ็น โรสเนา (James N. Rosenau) ในสหรัฐอเมริกา ถือว่า นโยบายภายในและภายนอกมักเกี่ยวข้องโยงกัน เรียกว่า เป็นการเมืองเรื่องเชื่อมโยง (Linkage Politics)

(James N. Rosemau. The Study of Global Interdependence และ The

Dramas of Politics : An Introduction to the Joys of Inquiry) 5) P ตัวที่ 5 คือ การเมืองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม 6) P ตัวที่ 6 คือ **Party** พรรคการเมือง 7) P ตัวที่ 7 คือ **Practice** การลงมือปฏิบัติ 8) E หมายถึง **Events** คือ เหตุการณ์ต่าง ๆ

6.3 การแบ่งแยกว่าอะไรเป็นเรื่องภายในหรือภายนอก มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นในยุคร่วมสมัยแห่งความเป็นสากล คือ ความเป็นระดับโลก (**globalization**) หรือ โลกาภิวัตน์มากยิ่งขึ้นเพราะกระแสความเป็น “ไร้พรมแดน” (**borderless**) ทะลุข้ามแนวกั้นของเขตแดนแห่งประเทศหรือภูมิภาคต่าง ๆ

สิ่งที่ภายใน (**domestic**) เช่น การขัดแย้งเรื่องเชื้อชาติหรือผิวสี (**ethnic conflict**) ในประเทศหนึ่ง เช่น ระหว่างคนสิงหล (**Sinhala**) กับคนทมิฬ (**Tamil**) ในประเทศศรีลังกา ย่อมหนีไม่พ้นที่มีผลสะท้อน (**repercussion**) ต่อประเทศอื่น ๆ ที่มีคนทมิฬ (คือเชื้อสายทมิฬ) อาศัยอยู่ ได้แก่ อินเดีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ หรือเข้าถึงระดับสหประชาชาติ

การมีผลกระทบย่อมเป็นเรื่องธรรมดา หากพิจารณาในเชิงสังคมวิทยา (**sociological**) หรือสังคมวิทยาการเมือง (**Political Sociology**) กล่าวคือ แต่ละคนย่อมมีเครือข่ายแห่งญาติพี่น้อง (**kinship**) และสายสัมพันธ์อื่น ๆ หากเป็นกรณีที่อาณาบริเวณไม่ห่างไกลกันมากนัก เช่น เป็นประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีเขตแดนติดกัน หรือแม้ห่างกัน แต่ไม่ไกลเกินไปนัก ความเกี่ยวโยงย่อมชัดเจน และเห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ประเทศอินเดียมีพลเมืองเป็นเชื้อสายทมิฬจำนวนมากทางอยู่ในกลุ่ม “ดราวิเดียน” (**Dravidian**) และศรีลังกาอยู่ห่างจากอินเดียเพียงประมาณ 50 กิโลเมตรเท่านั้นเอง

อ้างอิง

1) Ira Katznelson, et al, eds. **The Politics and Society Reader** หนังสือรวมบทความเกี่ยวกับการเมืองและสังคม. New York: David McKay Co., 1974.

2) จิโรช วิระชัย. สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

ดู **The World Almanac and Book of Facts** และเปิด **Google** และ **Wikipedia** เป็นต้น

6.4 รูปแบบต่าง ๆ ของอำนาจ ในเรื่องการบังคับให้ผู้อื่นกระทำสิ่งที่โดยปกติเขาไม่ทำนั้น มักใช้ศัพท์สำคัญ 3 คำ ได้แก่

1) **Force** คือ อำนาจแบบใช้ความรุนแรง ซึ่งบางครั้งใช้ศัพท์ **Coercion** (โค-เออร์ช-ชั่น) หมายถึง “A form of influence characterized by a high level of constraint or compulsion”

(Jack C. Plano, et als. **The Dictionary of Political Analysis**. Second Edition, California : ABC-CLIO, 1982, p.21.)

2) **Power** คือ อำนาจ หรือ พละนาภาพ ใช้ในความหมายทั่ว ๆ ไป คือ อาจเป็นอำนาจโดยชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมก็ได้

3) **Authority** ออธอริตี คือ อำนาจอันชอบธรรมหรืออำนาจที่เกิดขึ้นจากการยอมรับ หรือ ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย บางครั้งเรียกว่า **legitimate power**

4) ศัพท์ อำนาจ (power) นั้น นักรัฐศาสตร์ **Grover Starling** ได้แยกแยะออกไปเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

1) อำนาจที่เกี่ยวกับ “เส้นสาย” (**connection power**) คือ มีพละนาภาพ หรือ สำนวนไทยบางครั้งเรียก “มี power” คือ รู้จักคุ้นเคยกับผู้คนที่ มีบทบาทในเรื่องต่าง ๆ จำนวนมาก

2) อำนาจอันเกิดจากความรู้เฉพาะทางในฐานะผู้เชี่ยวชาญ (**expert power**) เช่น แพทย์ย่อมมีอำนาจเหนือคนไข้

3) อำนาจอันเกิดจากการมีศักยภาพในการให้ผลตอบแทนหรือให้รางวัล (**reward power**) หมายถึง สามารถให้เงินทอง หรือ ตำแหน่ง หรือ ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ได้

(Grover Starling. **Understanding American Politics**. Homewood, Ill.: Dorsey, 1982, pp.115-118.)

7. ศัพท์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ Power มี เช่น

1) อิทธิพล (**influence**) การใช้วิธีการชักชวนแกมบังคับหรือโดยมีเล่ห์ (**manipulation**) และการใช้วิธีการ

2) การชักจูงใจ (**persuasion**) แต่ทั้งหลายเหล่านี้มักไม่เกี่ยวโยงหรือยึดติดอยู่กับความรู้สึกข้อผูกพันหรือพันธกรณี (**obligation**) ที่จะต้องเชื่อฟังหรือปฏิบัติตามโดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ “ถูกต้อง” หรือ “ชอบแล้ว” (**legitimate**)

(Carl J. Friedrich, ed. **Authority**. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1958, pp.178-81.)

ในกรณีที่มีความรู้สึกว่า “ชอบธรรม” การใช้อำนาจแบบรุนแรงย่อมไม่จำเป็นนัก ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติตามย่อมถือเป็นเรื่องปกติวิสัย

8. “สิทธิอำนาจ” หรืออำนาจตามหน้าที่ หรือโดยชอบธรรม (authority) มีรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่ง แม็กซ์ (มักซ์) เวเบอร์

(Max Weber) ได้แบ่งไว้เป็นสามประเภท (Max Weber. **The Theory of Social and Economic Organization**. New York: Free Press, 1947, pp.324-26.)

ได้แก่

1) แบบประเพณีนำหรือธรรมเนียมปฏิบัติ (traditional authority) อันเป็นเรื่องของการสืบสานสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เช่น การเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

2) แบบตรรก-นิติบัญญัติ (rational-legal) อันเป็นเรื่องของระบบระเบียบการและตัวบทกฎหมาย เช่น การเชื่อฟังรัฐธรรมนูญ และ

3) แบบบารมีวิสัย (charismatic) อันเป็นเรื่องของความคิดศรัทธาต่อตัวบุคคลว่ามีลักษณะพิเศษเหนือธรรมดา

(ดูเพิ่มเติมใน จิรโชค (บรรพต) วีระชัย. สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546, หน้า 339-371)

9. ลักษณะสำคัญยิ่งของความเป็นรัฐศาสตร์ คือ มุมมองแบบคอปเปอร์นิคัส (Copernican perspective) คือใช้ศัพท์ที่มีต้นเค้ามาจากชื่อนักดาราศาสตร์ชาวโปแลนด์ Nicolaus Copernicus, 1473-1543 นักรัฐศาสตร์อเมริกันชื่อ Donald E. Stokes กล่าวว่า รัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ต้องพิจารณาจากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ที่วางตัวเป็นกลาง (a detached observer) ไม่ใช่ในฐานะของผู้ตัดสินใจ (a decision-maker) หรือในฐานะผู้กระทำการทางการเมือง (political actor) ทั้งนี้ แนวนี้ (คือ เป็น detached, positive and descriptive perspective) เป็นมุมมองซึ่งแตกต่างจากมุมมองซึ่งมักชี้แนะว่าควรทำอย่างไร (normative) หรือมีการสั่งการแบบสั่งยา (ใบสั่งยา เรียกว่า prescription) ให้รับประธาน (prescriptive) แห่งเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะระดับจุลภาค (micro-economics)

(Donald E. Stokes. “Political and Organizational Analysis in the Policy Curriculum”. **Journal of Policy Analysis and Management** 6, no.1, 1986, 45-55.)

(David Easton ในหนังสือโดย Eugene J. Meehan ชื่อ **Contemporary Political Thought: A Critical Study** ความคิดการเมืองร่วมสมัย: การศึกษาเชิงวิพากษ์. Homewood, Illinois: The Dorsey Press, 1967.)

(Donald F. Kettl and H. Brinton Milward, eds. **The State of Public Management**. The Johns Hopkins University Press, 1996, p.54)

10. รัฐศาสตร์ในอารยธรรมตะวันตก

ความคิดเชิงรัฐศาสตร์เริ่มต้นในดินแดนอันเป็นต้นกำเนิดของกีฬาโอลิมปิก (Olympics) ยุคโบราณ ซึ่งเคยมีมาตั้งแต่ 2700 ปีเศษมาแล้ว และเลิกล้มไปเมื่อประมาณ 2300 ปีมาแล้ว และต่อมาคือการแข่งขัน ณ กรุงเอเธนส์ กรีซ ค.ศ. 1896

ในปี ค.ศ.2008 การแข่งขันมีขึ้น ณ ประเทศจีน ปี 2012 มีขึ้น ณ กรุงลอนดอน

ความคิดเชิงรัฐศาสตร์เริ่มแรกจาก 1) ข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ 2) ความคิดเชิงปรัชญา

10.1 อิทธิพลจากประวัติศาสตร์ ในกรีกโบราณมีนักประวัติศาสตร์เลื่องชื่อ 2 คน คือ เฮอร์โอดอตัส (Herodotus, c. 484-425 B.C.) และธูซิดิดีส (Thucydides, c.460-400 B.C.) ซึ่งมีสาระเกี่ยวกับเรื่องการเมือง B.C. หมายถึง ก่อนคริสต์ศักราช (Before Christ)

ก. เฮอร์โอดอตัส ได้รับฉายาว่าเป็น “บิดาของวิชาประวัติศาสตร์” (The Concord Desk Encyclopedia. New York: Concord Reference Books, 1981, p.581.)

หนังสือสำคัญของเฮอร์โอดอตัสเขียนเกี่ยวกับสงครามระหว่างกรีก กับเปอร์เซียซึ่งเป็นระยะเวลานานถึง 20 ปี คือ ระหว่าง 499-479 B.C.

การบรรยายเกี่ยวกับสงครามดังกล่าวทำให้มีการเขียนบันทึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่เขาได้ยินได้ฟังมาจากการท่องเที่ยวไปหลายแห่ง เรื่องเกี่ยวกับสงครามกรีกและเปอร์เซียยุคโบราณ กล่าวถึงสาเหตุของสงคราม ซึ่งสาเหตุหนึ่งเฮอร์โอดอตัสกล่าวว่าเป็นเรื่อง การขัดแย้งทางการเมือง

ข. ธูซิดิดีส เป็นชาวกรีกร่วมสมัยกับเฮอร์โอดอตัส แต่อายุน้อยกว่า แม้เฮอร์โอดอตัสจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้กำเนิดวิชาประวัติศาสตร์แต่ธูซิดิดีสในฐานะผู้เดินตามหลังได้มีโอกาสนับว่าเพิ่มเติม

เขาได้เขียนหนังสือซึ่งถือว่าเป็นระดับคลาสสิก ชื่อ ประวัติสงครามเปโลพอนเนเซียน ซึ่งครอบคลุมระยะเวลานานถึง 33 ปี คือ ช่วงก่อนคริสต์ศักราช (431-404 B.C.) ประมาณ 2400 ปีมาแล้ว

ธูซิดิดีสได้รับการยกย่องว่าเป็น “นักประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” ของกรีกโบราณ เดิมเขามีอาชีพเป็นนายทหารเรือ แต่ปราชัยในการรบครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง เขาจึงถูก

ถอดจากตำแหน่งและต่อมาได้ท่องเที่ยว และได้พูดคุยกับทหาร ณ ที่ต่าง ๆ ทำให้เข้าใจเรื่องราวของสงครามอย่างดี ฐิตีสบันทึกรื่องสงครามเปโลปอนเนเซียน ซึ่งเป็นการรบกันระหว่างเชื้อสายชาวกรีกด้วยกัน แต่เป็นชาวนครรัฐที่แตกต่างกัน คือ ระหว่างชาวนครรัฐเอเธนส์กับชาวนครรัฐสปาร์ตา

การเขียนประวัติศาสตร์สงครามนี้มีการวิเคราะห์ถึง 1) สาเหตุและ 2) วิธีการสังคม การวิเคราะห์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นเชิงประวัติศาสตร์ คือ โยงเกี่ยวถึงอำนาจของนครรัฐ

10.2 อิทธิพลจากปรัชญา ผู้ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งปรัชญา” ในโลกตะวันตก ได้แก่ ซอคราติส (Socrates, 477-399 B.C.) ประมาณ 2400 ปีเศษมาแล้ว

บางครั้งมีผู้ออกเสียงว่า “โสกราติส” แต่หากเทียบศัพท์กับบาลีสันสกฤตแล้ว อาจใช้เทียบว่าเป็น “ศักรทิษฐ์” หรือ “ศักรดิษฐ์” ตามภาษาอินโดยูโรเปียน (Indo-European) ซึ่งบ่งถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างยุโรปกับอินเดีย ซึ่งน่าจะเป็นช่วงที่พระเจ้าแอเล็กซานเดอร์ยกพลไปตีภารตะ คือ อินเดียยุคโบราณ

แนวความคิดของซอคราติสปรากฏในหนังสือในรูปแบบของบทสนทนา (Dialogues—ไดอะ-ล็อกซ์) ที่เรียบเรียงโดยศิษย์ คือ เพลโต (Plato, c. 427-347 B.C.) ชื่อ ซอคราติส บางครั้งมีผู้ออกเสียงแตกต่างออกไป เช่น เสน่ห์ จามริก ใช้คำว่า เปลโต (เสน่ห์ จามริก. ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน. 2519) ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้ศัพท์ พลาโต (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. ซอยสวนพลู. 23 พฤษภาคม 2531, หน้า 9.)

เพลโตถือกำเนิดมาจากครอบครัวอภิชนที่มั่งคั่งของเอเธนส์ ซึ่งเดิมตั้งใจจะเล่นการเมือง แต่ผิดหวังกับ 1) ความไม่ยุติธรรมของรัฐบาลกลุ่มหมู่คณะของญาติเพลโตเอง คือ ชาร์มิดีส (Charmides) และคริเตียส (Chritias) เกี่ยวข้องด้วย และต่อการเมืองซึ่งเอาใจประชาชนผู้มีโมหจริต จนเป็นผลให้มีการประขามติลงโทษซอคราติสด้วยการให้ดื่มยาพิษ ในปี 399 B.C. (399 ปีก่อนเริ่มคริสต์ศักราช)

เพลโตจึงเปลี่ยนแนวมาเป็นนักวิชาการ และมีผลงานยอดเยี่ยมในทางปรัชญาการเมืองในโลกตะวันตก คือ หนังสือชื่อ **The Republic** (แปลตรงตัวว่า สาธารณรัฐ แต่แปลโดยนัยคือความหมายว่า อุดมรัฐ คือ เลิศรัฐ หรือรัฐในอุดมคติ) หนังสือนี้มุ่งวางรากฐานเชิงทฤษฎีสำหรับการมีรัฐบาลซึ่งมุ่งให้ความยุติธรรมที่ไม่มีปรากฏในรัฐบาลขณะนั้น

(G. Vesey and P. Foulkes. **Dictionary of Philosophy**. London: Collins, 1990, p.223.)

ปราชญ์คนที่สามในชุด “สามบุรุษผู้ทรงปัญญา” ของอารยธรรมกรีก ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งรัฐศาสตร์ คือ “อาริสโตเติล” (เสียงอายาว) แต่ที่นิยมออกเสียงกันในภาษาไทยมักออกเสียงสั้น คือ “อริสโตเติล” (อะ)

มรดกทางปัญญาของอาริสโตเติลมีมากและไม่จำกัดเฉพาะในวงรัฐศาสตร์เท่านั้น กล่าวกันว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรอบรู้แบบสารานุกรม (encyclopaedia) คือรู้เกือบทุกเรื่อง หนังสือที่โดดเด่นทางรัฐศาสตร์โดยตรงที่สำคัญ ได้แก่ **Politics**

ความรอบรู้ของอาริสโตเติลมิได้เกิดขึ้นจากการมีสติปัญญาดี หรือจากการมี “ครูดี” เช่น เพลโตเท่านั้น แต่เป็นเพราะมี “ศิษย์ที่ดี” คือ มกุฎราชกุมารแห่งมาเซโดเนีย ซึ่งมีเชื้อสายใกล้เคียงกับชาวกรีกเหมือนกัน ได้แก่ เจ้าชายแอเล็กซานเดอร์ (บางครั้งเขียนว่า อเล็กซานเดอร์) ซึ่งได้แผ่ขยายนครรัฐกรีกเล็กๆ จนกลายเป็นจักรวรรดิ คือกว้างใหญ่หาศาล ครอบคลุมอาณาเขตถึงดินแดนอียิปต์ เปอร์เซีย จนกระทั่งถึงอินเดียตอนเหนือ

พระเจ้าแอเล็กซานเดอร์ได้รับการยกย่องว่าเป็น “มหाराช” (The Great) หรือบางครั้งเรียกว่า “กษัตริย์แอเล็กซานเดอร์ที่สาม” ทรงเป็นกษัตริย์เมื่อมีพระชนมายุ 20 พรรษาและทรงประจวบเป็นไขถึงแก่สิ้นพระชนม์เพียงเมื่อพระชนมายุเพียง 33 พรรษา (356-323 B.C.)

โดยสรุป ก่อนที่จะมีวิทยาการรัฐศาสตร์คือในฐานะเป็นองค์ความรู้ (body of knowledge) นั้นมีการค้นคว้าที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์และปรัชญามาก่อน การกำเนิดของวิชารัฐศาสตร์ในฐานะเป็นวิทยาการที่มีเนื้อหาสาระมากและเป็นระบบ เป็นผลงานส่วนใหญ่ของอาริสโตเติลศิษย์เอกของเพลโต

11. รัฐศาสตร์ในอารยธรรมตะวันออก : อินเดีย

เรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในอินเดียโบราณได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ทางศาสนา ทั้งในศาสนาพราหมณ์ ศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

11.1 คำสอนของศาสนาพราหมณ์และฮินดูมีปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ รวมทั้งที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างแพร่หลาย เช่น ภควัดเกิตา (Bhagavad Gita) ซึ่งแปลว่า บทเพลง หรือ “บทสรรเสริญเทพเจ้า” และในหนังสือวรรณคดี (ระดับมหากาพย์—epic) เช่น มหาภารตะ (Mahabharata) และรามเกียรติ์ (หรือรามายณะ The Ramayana) มหาภารตะเป็นวรรณคดีซึ่งมีผู้แต่งหลายคน สาระเกี่ยวกับการสงครามทำนองเดียวกับมหากาพย์ของกรีกชื่อ 1) อิลเลียด (Iliad) และ 2) โอดิสซีย์ (Odyssey) ออกเสียงตามพจนานุกรม คือ

ออดิสซีย์ ซึ่งอธิบายว่าเป็น บทกวีระดับมหากาพย์ของกรีกยุคโบราณ, มักถือว่าเป็นผลงานของ โฮเมอร์, เกี่ยวกับการผจญภัยของโอดิสซีย์ ช่วง 10 ปีภายหลังการพ่ายแพ้ของทรอย”

เรื่อง **มหากาพย์รามเกียรติ์** เป็นการสู้รบระหว่างลูกพี่ลูกน้องสองตระกูล ได้แก่ “**ปาณฑพ**” กับ “**เคารพ**” และสู้รบกันส่วนใหญ่ในบริเวณที่เรียกว่า **คุรุเกษตร** อันเป็น ศูนย์กลางของความเจริญของชาวอารยัน (**Aryan**) มหากาพย์ทั้งสองเรื่องนั้นคงอิงความเป็นจริงอยู่บ้างแสดงให้เห็นถึงการที่คนอารยัน (**Aryan**) ได้ขยายตัวไปทางตะวันออกสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา (**Ganges**—ศัพท์ภาษาอังกฤษออกเสียงว่า แกง กีส) ซึ่งทำให้เกิดอาณาจักรเล็ก ๆ ขึ้นหลายแห่ง และคงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนระหว่างอารยันกับดราวิเดียน (**Dravidian**)

(ถนอม อานามวัฒน์. ประวัติศาสตร์เอเชียใต้: อดีตถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : บางลำพูการพิมพ์, หน้า 19-20.)

สำหรับมหากาพย์เรื่องรามเกียรติ์เกี่ยวกับพระราม ทศกัณฐ์ พระลักษมณ์ นางสีดา หนุมานและตัวละครอื่น ๆ อันเป็นการละเล่นที่เรียกว่า “**โขน**” มีความเกี่ยวกับความเชื่อแบบ เทวสิทธิ์ (**divine kingship**) โดยที่พระราม ได้แก่ องค์อวตาร (**avatar**)

(ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษมีศัพท์ **avatar** เป็นปกติแสดงให้เห็นถึงการจราจรสองทาง (**two-way traffic**) คือการแลกเปลี่ยนความรู้และศัพท์ที่เกี่ยวข้องระหว่างอารยธรรม ตะวันออกกับตะวันตก

(ศัพท์อวตาร—**avatar** 1. Hinduisim a god's coming down in bodily form to the earth; incarnation of a god. 2. any incarnation or embodiment, as of a quality or concept in a person. อ้างอิง **Webster's New World Dictionary**, 1979, p.96.) ของพระ วิษณุ (**Vishnu**) หรือพระนารายณ์ (**Narayana**) และทรงมีกฤษฎาภิหาร และบารมี อำนาจ (**charisma**—ออกเสียงว่า “แคริสม่า”) ทำให้มีผู้ร่วมช่วยเหลือด้วยความจงรักภักดี ทำการยุทธ์แทน มหากาพย์รามเกียรติ์แพร่หลาย คือ มีการกระจายทางวัฒนธรรม (ศัพท์สังคม วิทยา เรียกว่า **cultural diffusion**—ออกเสียง ไค-ฟิว-ชั่น) จากอินเดียสู่บริเวณต่าง ๆ ของ เอเชียในยุคโบราณ อันได้แก่ อินโดนีเซีย ไทย กัมพูชา และลาว และเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 100 ปี ที่วรรณกรรม “รามเกียรติ์” เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในโลกตะวันตกโดยเฉพาะมีปรากฏในการเรียนการสอนวรรณคดีและปรัชญาเปรียบเทียบ

11.2 คำสอนหรือเรื่องราวเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ปรากฏในคัมภีร์ **1) พระธรรมศาสตร์** และ**2) มนุธรรมศาสตร์** คัมภีร์เก่าแก่ดังกล่าว บางครั้งใช้ศัพท์ “**มานุธรรมศาสตร์**” หรือ

“มนุสัสมฤติ”

คำว่า “มานว” เป็นคำเกี่ยวกับคำว่า “มนุ” หรือ “มनु” ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้ปกครองมวลมนุษย์เป็นคนแรก หนังสือนี้จะนำเสนอขึ้นภายหลังพุทธกาล และมีอิทธิพลต่อกฎหมายไทยโบราณโดยไทยได้รับผ่านมาจากทางมอญ

(ปริชา ช้างขวัญยืน. ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529, หน้า 1.)

คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์มีเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีราชาภิเษก คือ การสืบทอดการปกครอง และพิธีนั้นพระองค์ให้การสนับสนุนในการปกครองนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาษีจากราษฎร ซึ่งในยุคนั้นพราหมณ์ ได้รับในรูปของข้าวสาลีและธัญพืชอื่น ๆ

(1. A.L.Basham. **The Wonder That Was India**. New York: Grove Press, 1954
2. V.P. Verma. **Hindu Political Thought and Its Metaphysical Foundations**. Varanasi and Delhi: Motilal Banarsidass, 1959. 3. ในอินเดียยุคใหม่ อาจอ่านได้ใน V.P. Verma. **Political Philosophy of Mahatma Gandhi and Sarvodaya**. 4th ed. Agra: Lakshmi Narain Agarwal, 1981.)

บุคคลสำคัญรองลงมาจากพระราชา ได้แก่ ปุโรหิต หรือหัวหน้าพราหมณ์ มานวธรรมศาสตร์อธิบายว่า พระผู้เป็นเจ้าสร้างโลกแล้วสร้างธรรมสำหรับโลก ต่อจากนั้นจึงสร้างมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ 1) ทำดีและ 2) อยู่กันอย่างปกติสุขโดยอาศัยการปฏิบัติตามวาระทั้งสี่ คือ ตามหน้าที่ของวาระ 1) พราหมณ์ 2) กษัตริย์ 3) แพศย์ (พ่อค้า) และ 4) ศูทร(ผู้ใช้แรงงาน)

มีการยกย่องพระราชาว่าเป็นเทพ มีการกล่าวว่าพระราชามีองค์ประกอบแห่งเทพในพระองค์ ดังคำพรรณนาที่ว่า “พระองค์ คือ พระอัคนีและพระพาย พระองค์คือ พระอาทิตย์และพระจันทร์ คือ ราชอาณาจักรความยุติธรรม พระองค์คือ ท้าวฤเวระ คือ พระวรุณ คือ ความเกรียงไกรแห่งอินทรเทพ” (ปริชา ช้างขวัญยืน. เพิ่งอ้าง, หน้า 48.)

อย่างไรก็ตาม มีคำบรรยายเกี่ยวกับปกครองซึ่งมิใช่เอาแต่ใจตนเอง (อัตตาธิปไตย) แต่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น “พระราชาทรงปรึกษาขุนนางในพระราชกิจ คือ ความสงบและสงคราม สภาวะแห่งอาณาจักร ความมั่งคั่ง การป้องกันบ้านเมืองและการปกครองเมืองขึ้นให้อยู่ในความสงบเมื่อได้รับความเห็นจากขุนนางแต่ละคนแล้วจากที่ประชุมขุนนางแล้ว พระราชาทรงเลือกความเห็นที่ดีที่สุด (หมายเหตุ ผู้เขียน แสดงให้เห็นว่ามีการรับฟังอันเป็นลักษณะหนึ่งของประชาธิปไตยด้วย)

การวางแผนสำคัญในกิจการ พระราชาทรงปรึกษาพราหมณ์ผู้ทรงวิทยาคุณสูงสุด
หนึ่ง มีข้อสันนิษฐานว่าผู้แต่ง**มานวธรรมศาสตร์**น่าจะมาจากวรรณะ**พราหมณ์** เพราะได้สดุดี
พราหมณ์ไว้อย่างมาก” (ปรีชา ช่างขวัญยืน. อ้างแล้ว. หน้า 27.)

12. คำสอนทางพุทธมีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมือง เช่น คำสอนเกี่ยวกับ
ทศพิธราชธรรม เป็นต้น (จิรโชติ วีระสย. **หลักทางพุทธศาสนากับประชาธิปไตย** กรณี
ความเสมอภาค. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 200, ศูนย์เอกสารวิชาการ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.) ซึ่งความทัดเทียมกันขัดกับระบบวรรณะของอินเดีย หลักทาง
พุทธเห็นได้ชัดจากการที่เปรีฐ ซึ่งเป็นพราหมณ์เห็นชอบในการแต่งตั้งแอมเบตการ์ ผู้มีฐานะ
กำเนิดในฮินดูในระดับต่ำกว่าศูทร คือระดับ จัณฑาล ให้เป็นประธานคณะกรรมการร่าง
รัฐธรรมนูญสำหรับสาธารณรัฐอินเดียภายหลังได้รับเอกราชใหม่ ๆ

นอกจากนี้ เสมอภาคยังหมายรวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้มีเชื้อ
สาย หรือนับถือศาสนาแตกต่าง

หนึ่ง อาจศึกษา**ปรัชญาการเมือง**ด้วยการวิเคราะห์ผลงานการปกครองของกษัตริย์
หลายพระองค์ในอดีตของอินเดีย เช่น ในยุค 2200 ปีเศษมาแล้วของพระเจ้า “**อโศกมหาราช**”
ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ 3 แห่ง**ราชวงศ์โมริยะ** ครองราชสมบัติ ณ **นครปาฏลิบุตร** ทรงปกครอง
โดยยึดตาม**ทศพิธราชธรรม**แห่งพระพุทธศาสนา

ในยุคร่วมสมัยทศพิธราชธรรมหรือหลักปฏิบัติของฮ้องเต้มีการตีความขยายขอบเขต
ให้ถึงความเป็นประมุขหรือหัวหน้าในระดับต่าง ๆ กันม่ว่าจะเป็นผู้นำในระดับชาติ เช่น Obama
หรือ Cameron นายกรัฐมนตรีอังกฤษ หรือผู้นำระดับรัฐ เช่น รัฐแคลิฟอร์เนียซึ่งนักแสดง
ภาพยนตร์ ซึ่ง Arnold Schwarzenegger เคยเป็นผู้ว่าการรัฐ

ราชธรรม 10 หรือทศพิธราชธรรม หมายถึง 1) ธรรมของพระราชา ข้อพึงปฏิบัติ,
2) กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ อาจเรียกว่าเป็น**ปทัสสถาน (norms)**, 3) **คุณธรรม**
ของผู้ปกครองบ้านเมือง สิ่งที่ถูกต้องอันพึงปฏิบัติในเชิง “การกระทำ คำที่พูด และสูตรที่คิด
(อันหมายถึง อุดมคติ อุดมการณ์ และปรัชญา), 4) ธรรมของนักปกครอง คือ ผู้อยู่ในฐานะ
ผู้บังคับบัญชาในระดับต่าง ๆ

1) **ทาน** การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และ
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2) **ศีล ความประพฤติดีงาม** คือ สारวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตตฤคณให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน

3) **ปริจจาคะ การบริจาค** คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อ 1) ประโยชน์สุขของประชาชน และ 2) ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4) **อาชชวะ ความซื่อตรง** คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5) **มัททวะ ความอ่อนโยน** คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้าง ถือองศ์ มีความสง่างามเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ได้รับความรักภักดีแต่มีขาดยำเกรง

6) **ตปะ ความทรงเดช** คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้าครอบงำย่ำยีจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์

7) **อักโกธะ ความไม่โกรธ** คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง

8) **อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน** คือ ไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเรีงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชา ราษฎรผู้ใดเพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9) **ขันติ ความอดทน** คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายนาเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสี ถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10) **อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรมดา** คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤดิให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

(พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538, หน้า 285-287.)

การเปรียบเทียบคำสอนทางพุทธที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางรัฐศาสตร์มีมากพอควรในโลกตะวันตก รวมทั้งหลักสูตรของมหาวิทยาลัยทางพุทธแบบลัทธิตันตระ (Tantric Buddhism) เช่นที่ นโรปา (Naropa Institute University) ณ เมือง Boulder มลรัฐโคโลราโด ในสหรัฐอเมริกา

ในประเทศไทยเคยมีการตื่นตัวเกี่ยวกับ หลักวิชาการ แนวพุทธเริ่มต้นตั้งแต่ใกล้ สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในปี พ.ศ.2525 จนมีหนังสือวิชาการแนวพุทธศาสตร์หลายเล่มรวมทั้ง รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์ และสังคมวิทยาแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งจัดทำและจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ.2526 นอกจากนี้มีการเปรียบเทียบบางประเด็นทางรัฐศาสตร์ เช่น บรรพต จิรโชค วีระสย. หลักทางพระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : องค์การยูวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, 2527. ทรงทำจารึกเป็นตราหลัก (pillar) เกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธองค์ การปกครองอาณาประชาราษฎร์ทรงยึดหลักเมตตา กรุณาเป็นหลัก แม้เมื่อมีการสร้างถนนหนทางก็มีการปลูกอัมพิกาผล (คือ มะม่วง) เพื่อบริโภครโดยผู้เดินทางและผู้อยู่ใกล้เคียง ทั้งนี้ คำสอนและแนวทางปฏิบัติต่างๆ อาจนำมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่นว่าด้วยการคำนึงถึงสภาพแวดล้อม เปรียบเทียบกับปัญหาโลกร้อน และความเสี่ยง(Risks) แห่งชีวิตในทศวรรษที่ 21

13. รัฐศาสตร์ในอารยธรรมตะวันออก : จีน

จีนมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่แสดงถึงความเข้มแข็งของ P อีกตัวหนึ่ง คือ (Philosophy คือ ปรัชญา) นอกเหนือจาก P's อื่นๆ คือ Power, Public, Policy, Persons Participation and Party ปรัชญา หมายถึง ความ “ล้าเลอเลิศ” และความ “ล้าลึก” P สาม ปรัชญาเมธี หรือ “ไตรปราชญ์” ของจีนช่วงประมาณ 2500-2600 ปีมาแล้ว ได้แก่ 1) เหลาจื้อ หรือเหลาจื่อ (Laocius หรือ Lao-tzu ประมาณ 604 B.C.) 2) ขงจื้อ หรือขงจื่อ (Confucius c. 511-479 B.C.) 3) เม่งจื้อ หรือเม่งจื่อ (Mencius ประมาณ 372-289 B.C.)

13.1 เหลาจื้อ แปลตามตัวอักษรว่า นักปรัชญา หรือ “ปราชญ์ผู้ชรา”

1) เหลาจื้อมีอายุมากกว่าขงจื่อประมาณ 20 ปี ดังนั้น เหลาจื้อจึงน่าจะมีชีวิตอยู่ร่วมสมัยกับพระพุทธองค์ คือช่วงที่เรียกว่า “พุทธกาล” หมายถึง พุทธศักราชปัจจุบัน (เช่น 2551) บวกกับเวลา 45 ปี ที่ทรงสั่งสอน คือ ประมาณ 2596 ปี มาแล้ว

คำสอนของเหลาจื่อปรากฏในรูปของคัมภีร์เต๋าเต็กเก็ง คือ ถือกันว่าเป็นต้นตำรับลัทธิเต๋า หรือเต๋า (TAOISM)

คำว่า เต๋า (Tao) ในภาษาจีนหมายถึง “ทาง”, “มรรคา” หรือความเป็นไปตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งคล้ายกับความหมายของ “ตถตา” หรือ “ยถา” ในภาษาบาลีสันสกฤต

(ล. เสถียรสุด และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ส่องตะเกียง : ปรัชญาเต๋า ปรีชาเชิน. กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์เอง, 2526, หน้า 10, 17-18.)

2) คำสอนของเหลาจื๊อ คือ 1) ให้ดำรงชีวิตและบริหารราชการไปตามสัจธรรมหรือตามมรรคา (เต๋า) ของสรรพสิ่งต่าง ๆ 2) สอนอยู่ในความสันติ ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น และ 3) ให้มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ตามแนวทางแห่งฟ้าดิน (เทียนตี้)

3) คำสอนที่เกี่ยวกับการปกครองโดยตรงของเหลาจื๊อสองข้อ ได้แก่

ก. “ถ้าราษฎรไม่เกรงกลัวต่อการกดขี่ของฝ่ายปกครอง (แสดงว่า) การจลาจลใหญ่จะเกิดขึ้นแล้ว (ฝ่ายปกครอง) จงอย่าบุกรุกที่อยู่ของราษฎร... การไม่กดขี่ราษฎรเท่านั้น ราษฎรจึงไม่เกลียดชัง” หมายถึงการโดยใช้อำนาจบาตรใหญ่ การไม่เป็นเผด็จการหรือการไม่ยึดถืออำนาจจนการโดยใช้เหตุผลและขัดกับหลักกฎหมาย กฎสังคม และกฎจริยธรรม

ข. “การที่จะให้ราษฎรปฏิบัติตามคำสั่ง ต้องแสดงให้ราษฎรเห็นความบริสุทธิ์ (ของตน) รักษาความเป็นธรรมชาติแบบง่าย ๆ ไม่เห็นแก่ตัว และตัดความโลภ (ของตน) ออกเสีย”(เฟิ่งอ๋าง, หน้า35-38.)

ในยุคร่วมสมัยขยายความรวมถึงการมีกฎหมายให้แจ้งทรัพย์สินและการไม่มีประโยชน์ทับซ้อน(Conflict of interest)

13.2 ขงจื๊อ หรือขงจื๊อมีชีวิตอยู่นานกว่า 2400 ปีมาแล้ว มีผู้สืบทอดมาจนถึงอันดับ 77 คือ Kung Teh-Cheng ซึ่งในปี พ.ศ.2529 อายุ 65 ปี และพำนักอยู่ในไต้หวัน อิทธิพลของขงจื๊อยังมีอยู่มาก เช่น วันคล้ายวันเกิดของขงจื๊อ คือ 28 กันยายน จัดให้เป็น “วันครู” (Far Eastern Economic Review, 8 August, 1985, p.34.)

คำสอนของขงจื๊อนั้นคุณธรรมแห่ง 1) กตัญญูภักตเวทีของบุตรคือรู้คุณและการตอบแทนคุณที่มีต่อบิดามารดา (filial piety) ขงจื๊อสอนให้มี 2) มนุษยธรรม (เหริน) 3) การปฏิบัติตนตามฐานะทางสังคมและ 4) เน้นการศึกษา

13.3 เม่งจื๊อ (370-c. 290 B.C.) หรือเม่งจื๊อ เป็นผู้นิยมขงจื๊อผู้ซึ่งเน้นการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมและถูกต้อง

เม่งจื๊อสอนให้ผู้ปกครอง 1) มีคุณธรรม 2) เมตตากรุณาต่อบรรดาประชาราษฎรมุ่ง 3) ปกป้องศักดิ์ศรีของคนธรรมดาสามัญ

นักวิชาการชาวสิงคโปร์ผู้ซึ่งเคยเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยหนันยาง (Nanyang University—ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนเป็น Nanyang Technological University) ศึกษาเปรียบเทียบเม่งจื๊อกับอาริสโตเติลในเรื่องต่าง ๆ

ประเด็นหนึ่ง คือ ความแตกต่างเชิงวัฒนธรรมของโลกตะวันออกกับตะวันตก กล่าวคือ แม้อาริสโตเติลเป็นศิษย์ของเพลโตเป็นเวลาถึง 20 ปี แต่ไม่มีคำสรรเสริญผู้เป็นอาจารย์อย่างสูงส่งแบบที่เม่งจื๊อแสดงออกต่อปราชญ์รุ่นก่อน คือ ขงจื๊อ ยกเว้นแต่ว่าเอกสารต่าง ๆ ยุคนั้นคือ 2400 ปีมาแล้วอาจสูญหายไป

อาริสโตเติลได้เขียนเกี่ยวกับเพลโตในทางชื่นชมก็คือ “ข้อเขียนต่าง ๆ ของเพลโตเป็นของเพลโตเองทั้งสิ้น คือ บุกเบิกโดยการแสดงความเฉลียวฉลาดมีแนวคิดใหม่ ๆ และแสดงออกซึ่งความใฝ่รู้”

(The Politics of Aristotle translated with an introduction, notes and appendices by Ernest Barker. London: Oxford University Press, 1961, p.57. ; cited in Wu Teh Yao, “Aristotle’s and Mencius’ Ideas of Politics”, in the Occasional Paper Series, No.100 of the Institute of Humanities and Social Sciences, College of Graduate Studies, Nanyang University, Jurong Road, Singapore, 1979, p.9)

13.4 ซุนวู (ซุนหฺวู่, Sun Wu) เป็นนักการทหารและนักปกครองอยู่ในยุคชุนชิว ซึ่งเป็นช่วงที่จักรพรรดิเสียมตั๋ยอำนาจ เจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ พยายามชิงความเป็นใหญ่ มีการรบราฆ่าฟัน บ้านเมืองอลวนอลเวงไปด้วยข้อพิพาทและทำศึกกัน

ก. ซุนวูถวายวิชาความรู้แก่ พระเจ้าเหอหลู และได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพปราบนคร น้อยใหญ่ แต่เห็นว่าพระเจ้าเหอหลูมีความหวาดระแวงเป็นเจ้าเรือนจึงลาออกจากราชการไปอยู่อย่างสันโดษ

ข. ตำรับพิชัยสงครามของซุนวูมีเกียรติขจรขจาย ซึ่งขงเบ้งก็ยกย่อง ซุนวูกล่าวว่าหลักพิชัยสงคราม มี 5 ประการ ได้แก่ การคำนึงถึง

- 1) ธรรมชาติ คือ สิ่งที่ทำให้ราษฎรร่วมจิตสมานฉันท์ กับฝ่ายนำ ร่วมเป็นความตายโดยไม่ระย่อต่อภัยอันตราย
- 2) ดินฟ้าอากาศ การมีลมพายุ ความร้อนหนาว ฝนตกชุกหรือแห้งแล้ง
- 3) ภูมิประเทศ เกี่ยวกับทำเลที่ตั้ง
- 4) ขุนพล คือ บุคคลผู้ก่อปรตัว 1) สติปัญญา 2) ความเที่ยงธรรม 3) ความ

เมตตา 4) ความกล้าหาญ และ 5) ความเข้มงวดเด็ดขาด

5) **ระเบียบวินัย** คือ การจัดพลรบ วินัยแห่งทหารและการควบคุมใช้จ่ายของกองทัพ

(เสถียร วีรกุล, ผู้แปลและเรียบเรียง. ตำราพิชัยสงครามซุนวู. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2529, หน้า 5, 10.)

ค. คำสอนของซุนวู ซึ่งทราบกันแพร่หลายว่าพึง “**รู้เขา รู้เรา**” เพื่อชัยชนะในการต่อสู้ แม้รบ 100 ครั้งก็ชนะ 100 ครั้ง คำสอนของซุนวู เป็นที่กล่าวขวัญกันมากแต่ในเชิงปฏิบัติทำได้ยากยิ่ง

ประการที่ 1 การรู้ เฉพาะเกี่ยวกับตนเองยากอยู่แล้ว การไป**รู้เขา** ยากยิ่งกว่า

ประการที่ 2 สภาพการณ์เปลี่ยนแปลง เช่น เคย**รู้** เคย**เข้าใจ** และเคยตระหนักในช่วงอดีต แต่**หลักอนิจจัง**เป็นจริงเสมอ คือ ปราศจากความแน่นอน มีการแปรเปลี่ยน

ประการที่ 3 แม้กระทั่งข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง(แม่ทัพ ขุนพล) ก็ยากที่จะ “**รู้**” หรือ “**หยั่งรู้**” ได้ คือ ยากที่จะ**ประเมิน**สภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ใกล้ความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่อง**อนาคต**ที่**ขาดความแน่นอน**ตายตัว ตัวอย่าง คือ ในช่วงท้ายของมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันภายใต้ฮิตเลอร์ พยายาม “**รู้เขา**” คือ รู้แผนการบุกของฝ่ายพันธมิตรเพื่อปลดแอกฝรั่งเศส ซึ่งขณะนั้นถูกยึดครองโดยฝ่ายเยอรมัน แต่ก็สามารถทราบได้ คือที่กำหนดจริง ๆ เมื่อลงมือกระทำการยกพลขึ้นบกที่นอร์ม็องดี (6 มิถุนายน 2487) เรียกว่ายุทธการ **D-Day** ซึ่งบัญชาการโดยนายพลห้าดาว **ดไวท์ ดี ไอเซนฮาวร์** (Dwight D. Eisenhower)

หากเปรียบเทียบกับคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ **สัปปริสธรรม 7** แล้ว จะเห็นว่าทางพุทธมีคำสอนที่ลึกซึ้งและครอบคลุมอย่างสมบูรณ์กว่ามาก ดังนี้

ข้อที่ 1 ธัมมัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักเหตุ”

ข้อที่ 2 อัตถัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักผล”

ข้อที่ 3 อตตัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักตน”

ข้อที่ 4 มัตตัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักประมาณ”

ข้อที่ 5 กาลัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักกาล”

ข้อที่ 6 ปริสสัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักชุมชน”

ข้อที่ 7 ปุคคสสัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักบุคคล”

คำสอนแนวพุทธดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ไม่ใช่เพียงแค่ทางรัฐศาสตร์แต่ในด้านการครองชีวิตโดยทั่ว ๆ ไปด้วย ดังปรากฏในข้อเขียนเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารธุรกิจและอื่น ๆ ด้วย

13.5 เรื่องราวทางการเมืองที่ดังกันมากจากวรรณกรรมซึ่งประวัติศาสตร์ของจีน คือ **เรื่องสามก๊ก (The Three Kingdoms)** ประมาณ พ.ศ. 711 คือ 1700 ปี ล่วงมาแล้ว

“สามก๊ก” เป็นผลงานการประพันธ์ของนักปราชญ์จีน หลอ กว้าน จง เมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ด้วยเนื้อหาสาระอันทรงคุณค่า ในภาษาไทย มีสามก๊กละหลายฉบับ (versions) เช่น สามก๊ก 1) ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) 2) ฉบับวณิกของยาขอบ ซึ่งเขียนโดยอาศัยข้อมูลจากสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และฉบับภาษาอังกฤษ ของบริวิคต์ เทย์เลอร์ และ 3) ฉบับนายทุนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น

บุรชัย ศิริมหาสาคร เรียบเรียงหนังสือชื่อ **กลั่นสามก๊กฉบับนักบริหาร** พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2540 โดยสำนักพิมพ์แสงดาว-สร้อยทอง ซึ่งสารบัญชียกบอกคำแนะนำทางการเมือง ดังต่อไปนี้

1) กวนอู “เกียรติยศย่อมเกิดจากการกระทำที่สุจริต” ตอน ความซื่อสัตย์ของกวนอู (ซึ่งต่อมาได้รับฉายาว่าแท่นเจ้าหน้าแดง)

2) เตียวหุย “ถ้าคุณหัวเสีย คุณจะเสียหัว” ตอน เตียวหุยถูกลอบสังหาร ความหมาย คือ แปลงวิกฤตให้เป็นโอกาส

3) เล่าปี่ (1) “Think Big, you will be big” ตอน เล่าปี่อาสาปราบโจรโพกผ้าเหลือง การบริหาร คือ มีวิสัยทัศน์มองไปรอบ ๆ และโดยเฉพาะข้างหน้า(หมายเหตุ เพิ่มเติม เล่าปี่แสดงความรักชาติ และพยายามหาผู้ร่วมอุดมการณ์เพื่อบรรลุเป้าหมาย)

4) ซี้ซี “นกกางังให้ดูไม้ ข้าเลือกนายให้ดูน้ำใจ” ตอน ซี้ซีเป็นที่ปรึกษาของเล่าปี่การบริหาร คือ แนว CP ที่พิจารณาลักษณะความไว้วางใจด้วย

5) เล่าปี่ (2) “ที่หนึ่งที่ดีที่สุด คือ ที่หนึ่งในหัวใจคน” ตอน เล่าปี่เชิญขงเบ้งเป็นที่ปรึกษา

6) ขงเบ้ง (1) “จริงคือลวง ลวงคือจริง” ตอน ขงเบ้งตีตพินลวงสุมาอี้

7) ลิบซันที “คานบน เอน คานล่างเปี้ยว” ตอน ความวุ่นวายของลิบซันที การบริหาร คือ พึงทำตนให้เป็นหลัก ไม่อ่อนแอ

8) ต้งโตะ (1) “อันว่าชายตายเพราะหญิงจริงแท้เอย” ตอน ต้งโตะต้องกลนางเตียวเสี้ยนจนถูกลิโป้สังหาร

9) ต้งโตะ (2) “อำนาจ อาจหมด” ตอน ความเลวร้ายของต้งโตะ

10) ลิโป้ (1) “เล่นหมากรุกอย่างนุกอย่างเดียว” ตอน ลิโป้รบกับเตียวหุย กวนอูเล่าปี
บุญศักดิ์ แสงระวี แปล. บริหารงานด้วยกลยุทธ์สามก๊ก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ,
2542.

ภาค 1 ว่าด้วยการใช้คน

- 1) ความรุ่งเรืองและความเสื่อมโทรมของก๊กเล่าปี—ใช้คนเป็นเห็นคุณมหาศาล
- 2) เล่าปีสามเยือนกระท่อมหญ้า—ไฝหาเมธิดาหนึ่งกระหายน้ำ (หมายถึง
การพากเพียรไปหา ขงเบ้ง ณ กระท่อมหญ้าถึง 3 ครั้ง อ่อนวอนขอให้มา
ช่วยกิจการกู้ชาติบ้านเมือง)

ภาค 2 ว่าด้วยการกำหนดนโยบาย

- 1) เล่าปียืมเงาใจไม่ยอมคืน—สันตติการเลือกทำเล (ฮวงจุ้ย—Feng Shui ฟ่ง
จฺย—ภาษาจีนกลาง)
- 2) ขงเบ้งยืมเกาทัณฑ์ด้วยเรือฟาง—รู้เรื่องดินฟ้าอากาศ(ปัจจัยทางภูมิศาสตร์)
- 3) โจโฉดำเนินการอย่างระมัดระวัง—ยามสุขอย่าได้ลืมทุกข์

ภาค 3 ว่าด้วยการอบรมบ่มเพาะ

- 1) จิวยี่ถูกยั่ว 3 ครั้ง โกรธ 3 หน—ขาดความอะลุ่มอล่วยผ่อนปรน (ขาด EQ)
- 2) ชุนกวนยอมงอเพื่อยึด—สู้กับอุปสรรคไม่ระย่อ

ภาค 4 ว่าด้วยการปกครองคน

- 1) ขงเบ้งปลุกขวัญอย่างแยบยล—ถือคำมั่นสัญญาเป็นสำคัญ (หมายเหตุ
พิจารณาเปรียบเทียบในบทต่างๆ ไปว่าด้วยความมั่นคงของชาติที่กล่าวถึงการ
ปลุกขวัญโดย วินสตัน เชอร์ชิลล์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษของคนอังกฤษที่ถูก
รุกรานโดยทหารเยอรมันภายใต้ฮิตเลอร์)

ภาค 5 ว่าด้วยการจัดจำหน่าย

- 1) ขงเบ้งท้อใจได้นายโจด—ความล้มเหลวที่ไม่คาดคิด
- 2) ขงเบ้งคำนึงถึงสถานการณ์ใหญ่—ควรผ่อนปรนก็ผ่อนปรน
- 3) ขงเบ้งดึงชุนกวนรอบใจโจ—เอาชนะด้วยฝีมือ

วีร์ เพ็ชร์รุ. สามก๊กฉบับการเมือง : พิศราธิปไตยทั้งในแง่การ
บริหารงาน การทูต และการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545 มีคำสอนดังนี้
เช่น

- 1) สร้างฐานอำนาจ อย่างขาดมือติด

- 2) เมื่อเรื่องบานปลายก็เกินปัญหาจะแก้ ถึงพลาดพลั้งยังไม่มัวว่ ใช้ปัญญาช่วยเอาตัวรอด
- 3) ตัวเรสำคัญกว่าผู้อื่น คนนับพันนับหมื่นไม่สำคัญเท่าเรา (เน้นการพึ่งตนเอง)
- 4) ลูกน้องมีผลงาน อย่ามองผ่านให้เสียหน้าใจ
- 5) ไวใจคนผิด คิดจนตัวตาย
- 6) ไวใจคนไร้ปัญญา จะพาให้ฉิบหาย
- 7) แสดงความรักให้ปรากฏ ผูกใจลูกน้องทั้งหมดเอาไว้
- 8) บุญคุณผูกใจ ชดใช้ไม่สิ้น
- 9) ไม่เชื่อผู้รู้ จะสู้ใครได้
- 10) ยอยากได้คนเก่ง อย่าอวดเบ่ง ต้องอดทน (ไม่ใช่มีแค่วิสัยทัศน์ ฟังมีวิสัยทัศน์ด้วย)

14. มรดกทางปัญญาของอาริสโตเติลแห่งสำนักวิชาการลีเซียม

อาริสโตเติล ผู้ที่ได้รับฉายาว่าเป็นผู้สถาปนา (Founder) วิชารัฐศาสตร์เป็นบุตรของนายแพทย์หลวงแห่งอาณาจักรมาเซโดเนียหรือมาสเซอร์โดเนีย (Macedonia) ปัจจุบันอาณาจักรดังกล่าวมีฐานะเป็นรัฐประชาชาติ ซึ่งอยู่บริเวณใกล้กรีซ ยูโกสลาเวีย และบัลแกเรีย (Andrew Hacker. **Political Theory**. New York: MacMillan, 1961, p.23.)

14.1 อาริสโตเติลศึกษากับมหาปราชญ์เพลโต ณ สถาบันการศึกษาแห่งแรก ซึ่งเพลโตให้ชื่อว่า แอเคเดมี (Academy)

ศัพท์แอเคเดมีเกิดขึ้นจากสภาพของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาในขณะนั้น คือเป็นป่าเล็ก ๆ (“ละเมาะ” หรือ “พุ่มพฤษ”) หรืออาจเทียบกว้าง ๆ ได้ว่าคล้าย ๆ สำนักทิศาปาโมกข์ของอินเดีย คือ อยู่ในที่ร่มรื่นมีต้นไม้ร่มรื่น

ต่อมาใช้ในความหมายว่า เป็นบัณฑิตยสถานหรือเกี่ยวกับการศึกษาและแอเคเดมี (Academe) ในความหมายว่าเป็นสถาบันการศึกษาหรือวงการแห่งสติปัญญา

14.2 ในปี 343 ก่อน ค.ศ. (343 B.C.) อาริสโตเติล ได้รับศิษย์ที่สำคัญไว้ 1 คน คือ มกุฎราชกุมารแห่งอาณาจักรมาเซโดเนีย ได้แก่ แอเล็กซานเดอร์ (มักนิยมออกเสียงเป็นอะเล็กซานเดอร์) ทั้งนี้ ในขณะนั้นอาริสโตเติลได้เปิดสำนักของตนเอง ชื่อว่า ลีเซียม (Lyceum)

(The Concord Desk Encyclopedia, vol.I. New York: Concord Reference Book, 1982, p.87.)

14.3 มรดกทางปัญญาของอาริสโตเติลที่เกี่ยวกับการเมือง สรุปได้ 3 เรื่อง คือ

1) รัฐธรรมนูญ 2) ความเป็นพลเมือง และ 3) การปกครองโดยกฎหมาย กล่าวคือ

ก. เรื่องที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ อาริสโตเติลศึกษาระบบรัฐธรรมนูญของนครรัฐและแว่นแคว้นหรือบ้านเมืองต่าง ๆ ถึง **158 ฉบับ** ซึ่งส่วนใหญ่รัฐธรรมนูญหรือเอกสารการปกครองเหล่านั้นได้มาจากการที่ศิษย์แอล็กซานเดอร์ ผู้ซึ่งมาเรียนที่สำนักของอาริสโตเติล ได้ขึ้นครองราชย์และมีพระปรีชาชาญในทางสงครามอย่างยิ่ง ได้ทรงแผ่อิทธิพลไปยังนครรัฐและแว่นแคว้นต่าง ๆ จนกระทั่งถึงอินเดีย

พระเจ้าแอล็กซานเดอร์แห่งมาเซโดเนียมีอิทธิพลเหนือเปอร์เซียในช่วงปี 326 ก่อนคริสตกาล คือ สามารถกรีธาทัพและสามารถยึดแว่นแคว้นต่าง ๆ ของอินเดียทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างอารยธรรมตะวันตกกับตะวันออก และได้นำเอารัฐธรรมนูญหรือหลักการปกครองของดินแดนเหล่านั้นกลับมาฝากอาจารย์ซึ่งเป็นเจ้าของสำนักลีเซียม คือ อาริสโตเติล

(ถนอม อาณาวัฒน์, อ้างแล้ว, หน้า 21-22.) หนังสือสำคัญยิ่งของอาริสโตเติลที่เป็นรากฐานเดิมของรัฐศาสตร์ ได้แก่ การเมือง (Politics) ต้นฉบับแปลที่นิยมใช้กันมาก คือ Ernest Barker, trans. **The Politics of Aristotle**. New York and London: Oxford University Press, 1958. แอล็กซานเดอร์ เป็น “ศิษย์กตัญญูกตเวที” ผู้ให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ยิ่ง อันมีผลดีต่อวิทยาการรัฐศาสตร์ในระยะเวลา 2400 ปีต่อมา อาจเรียกได้ว่า ความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองเป็นแบบ “อาจารย์กัลยาณมิตร-ศิษย์กตัญญู” คือ อาจารย์เป็นมิตรที่ดีต่อศิษย์และศิษย์เป็นผู้มีความสำนึกในคุณูปการของอาจารย์และตอบแทน คือ กตเวที

การค้นคว้าของอาริสโตเติลเป็นรากฐานในวงการรัฐศาสตร์ รวมทั้งในด้าน “รัฐศาสตร์หรือการเมืองเปรียบเทียบ” (comparative politics)

(1. James A. Bill and Robert E. Hardgrave, Jr. **Comparative Politics**. Columbus, Ohio: Bell and Howell, 1973. 2. Laurence C. Mayer. **Comparative Political Inquiry**. Homewood, Ill., Dorsey Press, 1972.)

ข. **คุณูปการที่ 2** ของอาริสโตเติล รัฐศาสตร์ คือ หน่วยความคิด หรือ มโนทัศน์ (Concept) แห่ง “ความเป็นพลเมือง” กับ “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” อาริสโตเติล ถือ

ว่า “พลเมืองที่ดี” (good citizen) และ “คนดี” (good man) เป็นอย่างเดียวกัน

ค. ผลงานสำคัญของอาริสโตเติลในประเด็นที่ 3 คือ เรื่องการปกครองโดยกฎหมาย นั้น เพลโตผู้เป็นอาจารย์ของอาริสโตเติลเน้นการอบรมฝึกฝนสร้างผู้นำ คือ ผู้ปกครองให้เป็นผู้ 1) มีความรู้ 2) มีคุณธรรม แต่ 3) มีอำนาจ

เพลโตจึงมุ่งให้มีผู้ปกครองซึ่งเป็นราชาปราชญ์ (philosopher-king) คือ เป็นทั้งผู้ทรง 1) ความรู้ และ ทรง 2) อำนาจ แต่อาริสโตเติลแตกต่างจากอาจารย์ คือ ให้ความสำคัญกับ “ระบบ” คือ กฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผนซึ่งได้ผ่านขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ มาแล้วมากยิ่งขึ้น

(cf. Grover Starling. **Understanding American Politics**. Homewood, Ill.: Dorsey, 1984, pp.71-74.)

15. รัฐศาสตร์กับสังคมศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ

รัฐศาสตร์จัดอยู่ในหมวด “สังคมศาสตร์” (social sciences) ตามเกณฑ์ยูเนสโก (Unesco-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

วิทยาการของโลกอาจแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามแนวขององค์การว่าด้วยวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และการศึกษาแห่งสหประชาชาติ (Unesco—ยูเนสโก) ได้ 3 หมวด คือ

1) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences) ได้แก่ วิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา ดาราศาสตร์ ธรณีวิทยา (geology) ปฐพีวิทยา (soil science) พฤกษศาสตร์ ฯลฯ

2) สังคมศาสตร์ (social Sciences) เช่น เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ จิตวิทยา มานุษยวิทยา และภูมิศาสตร์สังคม (social geography)

3) มนุษยศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ วิชาปรัชญา ประวัติศาสตร์ ศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และวรรณคดี ฯลฯ

16. รัฐศาสตร์กับพฤติกรรมศาสตร์

16.1 ช่วงภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งสิ้นสุดลงในปีพ.ศ. 2488 ได้เริ่มมีการใช้ศัพท์ “พฤติกรรมศาสตร์” (behavioral sciences) กันอย่างแพร่หลาย โดยมีการนำหลักวิชาหลายสาขาโดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น วิชาชีววิทยาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

สังคมศาสตร์ซึ่งรวมทั้งรัฐศาสตร์ได้หันเหทิศทางการวิจัยมาศึกษานิวหรือแนวพินิจ

เชิงพฤติกรรมศึกษา (behavioral approach)

(Heinz Eulau, ed. **Behavioralism in Political Science**. Lieber-Atherton, 1969.)

16.2 ความหมายของพฤติกรรมศาสตร์มี 8 ข้อ ซึ่งเรียงลำดับสอดคล้องให้จำง่ายไว้ดังนี้

1) มุ่งหาเกณฑ์ทั่วไป (regularities) 2) เพื่อให้ตรวจสอบได้ (verification) 3) โดยใช้เทคนิคเหมาะสม^๓ 4) ใช้วิธีการเชิงปริมาณ (quantification) 5) ปฏิเสธการคิดเชิงคุณค่า (value free) 6) สรรพหาจัดเป็นระบบเข้าระเบียบ (systematization) 7) เทียบการเลียนแบบวิทยาการบริสุทธิ์ (pure science) 8) หยุดอยู่ที่การบูรณาการกับน่านวิทยาการ (integration)

(David Easton. "The Current Meaning of Behavioralism," in James C. Charlesworth ed. **Contemporary Political Analysis**. New York: Free Press, 1967, pp.16-17.)

1) มุ่งหาเกณฑ์ทั่วไป คือ พิจารณาจากข้อมูล เพื่อได้มาซึ่งเกณฑ์กว้าง ๆ (generalization) ตัวอย่าง คือ **ข้อสังเกต**ที่ว่าหากสภาพภูมิศาสตร์มีฝนตกหรือพายุแรง (ตัวแปรต้น—IV คือ independent variable) ในวันเลือกตั้ง มีผู้ไปใช้สิทธิน้อย (ตัวแปรตาม—DV คือ dependent variable) เมื่อข่าวยากหมากแพง บ้านเมืองมักปั่นป่วน

2) เพื่อให้ตรวจสอบได้ (verifiable) ตัวอย่างที่กล่าวถึงในข้อข้างต้นเป็นเกณฑ์หรือเป็นสมมติฐาน (hypothesis) ที่พอตรวจสอบได้ว่าเป็นไปตามนั้นหรือเปล่า หากไม่เป็นตามนี้ย่อมเป็นข้อยกเว้น มีปัจจัยหรือตัวแปรอื่นมาประกอบ เช่น เมื่อมีฝนตก รัฐบาลอาจประกาศให้ยืดเวลาการลงคะแนน ทำให้มีผู้ไปลงคะแนนมากขึ้นก็ได้

3) โดยใช้เทคนิคเหมาะสม^๓ เทคนิคที่ใช้มักเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่ง 1) ข้อมูลที่เชื่อถือได้ และ 2) การตีความที่ถูกต้อง

ก. ตัวอย่าง คือ การถามว่านาย ก. ไปลงคะแนนหรือเปล่า แม้นาย ก. ตอบรับแต่ก็มี การตรวจสอบว่าลงจริงหรือไม่ โดยไปตรวจที่ทะเบียน

ข. การตีความ หากนาย ข. ไม่เคยไปเลือกตั้งเลยไม่ว่าจะมีการเลือกตั้งกี่ครั้งก็ต้องพยายามตรวจสอบหาเหตุผลหลาย ๆ ด้าน ใช้วิธีการเชิงปริมาณ (quantitative) คือ ข้อมูลที่คิดเป็นตัวเลข (measurable, quantifiable) ได้ (จำนวนผู้ไปเลือกตั้งแยกเป็นสถานเพศ—แปลจาก gender อายุ ภูมิฐานะ ฯลฯ) วิธีการนี้ย่อมไม่สนใจเรื่อง ก. ประวัติความเป็นมาหรือ ข. คุณภาพซึ่งเป็นเรื่องที่วัดเป็นตัวเลขได้ยาก

4) ปฏิเสธการคิดเชิงคุณค่า มักเน้นเรื่องพฤติกรรม หรือไม่เป็นแบบบรรทัดฐาน

(non-normative) มากกว่าสิ่งที่เรียกว่า “ควรหรือไม่ควร” (ought) ถือว่า “พฤติกรรม” คือ การแสดงออกตามที่เป็นจริง (factual, as it happens) เช่น ก. จำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ข. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีต่าง ๆ ค. แนวพฤติกรรมพยายามไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจ (decision-making) ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี หรือควรไม่ควร เป็นเรื่อง ศาสนา ปรัชญาหรือนโยบาย

5) สรรหาเป็นระบบเข้าระเบียบ (systematization) คือให้เป็นระบบพฤติกรรมศาสตร์หรือแนวพฤติกรรมนิยมเน้นการสอดประสานระหว่างทฤษฎีกับความเป็นจริงในเชิงพฤติกรรม

6) เทียบการเรียนรู้แบบวิทยาการบริสุทธิ์ วัตถุประสงค์ คือ มุ่งความรู้เพื่อความก้าวหน้าแห่งความรู้ (knowledge for knowledge's sake) คือ มิใช่มุ่งการนำไปปฏิบัติหรือแก้ไขปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม

7) หยุดอยู่ที่การบูรณาการ (integration) กับหานาวิทยาการ ในแนวพฤติกรรมศาสตร์ต่าง ๆ เกี่ยวโยงเข้าด้วยกันมากในกลุ่มหรือหมวดวิชาต่าง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่ภายในหมวดเดียวกัน คือ หมวดสังคมศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเข้าถึงหมวดมนุษยศาสตร์ และหมวดวิทยาศาสตร์ด้วย

16.3 อนึ่งหลัก “ปรนัยภาพ” หรือหลัก “วัตถุวิสัย” (objectivity) มีความสำคัญยิ่ง ได้แก่ การศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยพยายามตัดอารมณ์หรือความรู้สึกที่อาจจะทำให้ผลของการศึกษาผิดแปลกจากสภาพที่เป็นจริง

1. ตัวอย่างที่ใช้ศัพท์ปรนัย คือ “ข้อสอบปรนัย” (objective tests) ซึ่งหมายความว่า การถูกผิดหรือการให้คะแนนมากน้อยแตกต่างกันมิได้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ หรือความรู้สึกตัวผู้ตรวจสอบ แต่ขึ้นอยู่กับ “สภาพวัตถุ” คือ ตัวข้อสอบเอง

2. การสอบแบบเรียงความ (essay) แม้ผู้ตรวจพยายามทำตัวเป็นกลาง แต่ก็ยังมีลักษณะแห่งความเป็นอัตวิสัย (subjectivity) อยู่ คือ แล้วแต่ดุลยพินิจในการให้คะแนน ซึ่งเป็นอัตวิสัย คือ แล้วแต่อัตตะหรืออัตตา ซึ่งหมายถึงตนเอง (self) คือ ให้ความสำคัญกับการวินิจฉัยโดยบุคคลเป็นเกณฑ์

3. เมื่อใช้วิธีการแบบปรนัยภาพหรือวัตถุวิสัยในวิชารัฐศาสตร์ หมายความว่า ผู้ศึกษาจะต้องวางใจเป็นกลาง แม้นจะไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ไม่ชอบการรัฐประหาร (coup d' etat , ๙ หรือ ๑๐๕๓) หรือการปฏิวัติ หรือขบวนการมวลชน (mass movement) ต่าง ๆ แต่ศึกษาในแง่มุมมอง (perspective) มิติ (dimension) ต่าง ๆ เพื่อให้

เกิดความรู้ความเข้าใจ

17. ทรรศนะของบิดาแห่งวิชารัฐศาสตร์ : อริสโตเติล

17.1 การเมืองเป็นเรื่องระดับสาธารณะระดับนครรัฐ (polis)

อริสโตเติล ถือว่าการเมืองเป็นเรื่องระดับ “สังคมการเมือง” (**political society, polity**) คือ ระดับที่เป็นสาธารณะ (**public**) คือ ระดับชุมชนใหญ่ ระดับนครรัฐ (**polis**) ต่อมาอนุโลมให้เป็นรัฐ หรือ รัฐประชาชาติแบบยุคปัจจุบัน

อริสโตเติลกล่าวว่า “**Man is by nature a political animal**” หมายความว่า ชีวิตมนุษย์ย่อมไม่สมบูรณ์ หากอยู่เฉพาะในแวดวงแคบ ๆ คือ ในหมู่บ้านที่หนึ่ง (ระดับครอบครัว) หรือในระดับเพื่อนบ้าน (หมู่บ้าน) หรือแม้กระทั่งหลาย ๆ หมู่บ้าน ซึ่งไม่มีคนมากนัก

(Aristotle. **Politics**. Trans. By Ernest Barker. Oxford University Press, 1946 และ Julius Gould and William L. Kolb, eds. **A Dictionary of the Social Sciences**. Free Press of Glencoe, 1965, p.516.)

ก. อริสโตเติลใช้ศัพท์ **Zoon politikon** เจตนารมณ์ในสำนวนภาษากรีกเดิม (**political** มาจาก polis) ก็คือ การจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในชุมชนระดับเมืองหรือนครรัฐ (Mankind is an animal whose highest form of social organization is the city-state.)

(Iain Mclean and Alistair Mcmillan, eds. **The Concise Oxford Dictionary of Politics**. Oxford University Press, 2003, p.413)

ข. ตามศัพท์เดิม “**politikon**” (ปอลลิติคอน) อาจแปลว่า “**social**” คือ “สังคม”, การมีสัมพันธภาพกับคนจำนวนมาก

การมีชีวิตอยู่ในนครรัฐย่อมหมายถึง การมีชีวิตที่ “หลากหลาย” “ลดหลั่น” และ “ลุ่มลึก” ได้อันมีคุณค่าทั้งทางวัฒนธรรม คือ สิ่งของจับต้องได้ และอวัตรธรรม (นามธรรม เช่น ชื่อเสียง, ความสบายใจ, เกียรติ)

ศัพท์ที่ใช้บ่งให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง “สังคม”(Society) กับความเป็นสังคมการเมือง (polity)

ค. มีศัพท์ที่ใกล้เคียงกับ **Polis** ในภาษากรีกอีก ได้แก่ 1) **Politia** (รัฐธรรมนูญ) 2) **Politihs** (รัฐบุรุษ) และ 3) **Polites** (ประชาชน)

ภาษาอังกฤษมีคำที่สืบเนื่องจากภาษากรีก ได้แก่ 1) **Politics** (การเมือง) และ

2) Politician (นักการเมือง)

17.2 ความเป็นศาสตร์แม่บท (master science) หรือราชาแห่งศาสตร์
หมายความว่า เป็นวิทยาการหลักตามฉายาของ อาริสโตเติล ด้วยเหตุสำคัญ 2 ประการ

1) ประการที่ 1 รัฐศาสตร์เป็นเรื่องของ “คุณภาพชีวิต” หรือ “สภาพชีวิตแห่งคุณธรรม” ในปรัชญาของ ซอเครตีส เพลโต และอาริสโตเติล การเมือง และความถูกต้อง ความดีงาม ความเป็นศีลธรรม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดมีความเป็นเอกภาพ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2) ประการที่ 2 ความเป็นไปไม่ว่ามิติใด เช่น ครอบครัวเรื่องศาสนา เรื่องการศึกษา และเรื่องอื่น ๆ เช่น การเศรษฐกิจ ล้วนเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับเรื่องการเมือง

17.3 ความเป็นศาสตร์สถาปัตยกรรมลักษณะ ในฐานะเป็นผู้สถาปนา วิชา รัฐศาสตร์ อาริสโตเติล กล่าวถึงรัฐศาสตร์ว่าเป็น “ศาสตร์สถาปัตยกรรมลักษณะ” (Architectonic Science) ความหมาย คือ

1) การดำเนินการเกี่ยวกับสังคมชุมชนใหญ่หรือระดับการเมืองย่อมคล้ายกับการวางแผน หรือเขียนแบบ (design) ก่อสร้างบ้านเมือง โดยคำนึงถึง 1) ประโยชน์ใช้สอย และ 2) ความกลมกลืนเหมาะสม

2) ในการเตรียมการระดับมหภาค (แมโคร) ระดับ “บ้านเมือง” ย่อมต้องอาศัยสถาปนิก(architect) ผู้ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี เพราะต้องรับหน้าที่อันเป็นงานใหญ่กว่าการสร้างบ้านหลายพันหลายหมื่นเท่า

3) ขอบข่ายแห่งการ “สร้างบ้านแปงเมือง” ไม่จำกัดอยู่เฉพาะตัวบ้าน แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น 1) สภาพแวดล้อม และ 2) โอกาสในการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อย ๆ ด้วย คือ คำนึงถึงสภาวะอันสมบูรณ์ ไม่เน้นความหรูหราทางวัตถุ แต่คำนึงถึงความเป็นสุนทรีย์ คือ ความสวยงามและโอกาสที่จะก่อให้เกิดความเจริญทางจิตใจด้วย

รัฐศาสตร์ในฐานะเป็นสถาปัตยกรรมลักษณะ คือ พิจารณาในเชิงองค์รวม (holistic) ถ้วนทั่ว คือ สอดประสานเข้ากันได้ของส่วนต่าง ๆ

4) ในอารยธรรมจีนเน้นเรื่อง ทำเลที่ตั้งทิศทางลม และการไหลผ่านของกระแสน้ำดังที่เรียกกันว่าศาสตร์แห่งฮวงจุ้ย ซึ่งภาษาจีนกลางหรือภาษาแมนดาริน (mandarin) เรียกว่า Feng Shui

5) หากพิจารณาบรรดา**นครหลวง (capital cities)** ประมาณ 220 ประเทศทั่วโลกมักยกย่องให้**มหานครปารีส** ของฝรั่งเศสและ**มหานครโรม** ติดอันดับ**นครหลวง**สุด เพราะมีสถาปัตยกรรมตั้งแต่ยุคต้น ๆ ของกรุงโรม คือ หลายร้อยและนับเป็นพันปีมาแล้วที่สวยงามและมรดกทางวัฒนธรรมอื่น ๆ อีกทั้งมีการอนุรักษ์ สืบสานด้วยการทำให้แข็งแรง ด้วยเทคนิคแห่งวิศวกรรมโยธา และสุขภาพสมัยใหม่ นอกจากนี้การพิจารณาความสวยงาม หรือสภาพอันประทับใจ คำนึงถึง**นันทนาการ** คือ ความพึงพอใจด้วยการผ่อนคลายง่าย ๆ ด้วยการไปนั่งเล่นสวนสาธารณะ (เช่น **Golden Gate Park** แห่ง**มหานครซานฟรานซิสโก**ในรัฐแคลิฟอร์เนียสหรัฐอเมริกา) หรือนานาสวนสาธารณะที่มีมากใน 1) กรุงปารีส 2) กรุงลอนดอน 3) กรุงโตเกียว และไคโตเกียว คือ 4) สิงคโปร์ซึ่งได้รับฉายาว่าเป็น “**อุทยานนคร**” (**Garden City**) ทั้งนี้หากใช้ “กรุง” นำหน้า หมายถึง การเป็นนครหลวง หรือ เมืองหลวง

18. สามกาลสมัยแห่งรัฐศาสตร์

การเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ในนานาสถาบันอุดมศึกษาในประมาณ 220 ประเทศทั่วโลก ซึ่งมีประมาณ **30,000** แห่งมักสืบสานความคิด และวิธีการเข้าถึงความรู้ แบบตะวันตก ที่นี้จะกล่าวอย่างคร่าว ๆ โดยถือว่ามี **3 กาลสมัยแห่งรัฐศาสตร์**ในโลกตะวันตก คือ 1) ยุคกรีก 2) ยุคจักรวรรดิโรมัน และ ยุคกลางของยุโรป 3) ยุคสมัยใหม่

18.1 ปฐมยุคแห่งรัฐศาสตร์: ยุคกรีกโบราณ รัฐศาสตร์ในฐานะองค์ความรู้ (**body of knowledge**) ซึ่งจัดรวบรวมสาระสำคัญไว้อย่างเป็นระบบ

1) เริ่มต้นจากผลงานของ**อาริสโตเติล** ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีสติปัญญาและความรอบรู้ดุจดั่งหนังสือประมวลวิทยากรที่เรียกกันว่า **สารานุกรม** (**encyclopaedic—เอนไซ-โคล-เปด-ดิก**) ในฐานะผู้ได้รับมรดกปัญญาส่วนหนึ่งจากมหาปราชญ์**เพลโต**และจากการอ่านและค้นคิดของตนเอง (ผู้เขียน (**จิโรซอ วีระสย**) ใช้ประโยคเพื่อจำง่าย ๆ เป็นข้อสังเกตว่า คือ ในน้ำมีปลา ในตำราดี อาจารย์ดี และสมองดี มีความรู้)

2) **อาริสโตเติล**มีถิ่นเดิมอยู่ ณ เมืองเล็ก ๆ ทางเหนือของกรีกปัจจุบัน คือ **เมืองสตากิรา (Stagira หรือเมือง Stavra)** บิดามารดาเสียชีวิตเมื่อ เขายังเล็กอยู่

(W.D.Ross. **Aristotle**. New York: Meridian, 1960, pp.1-2)

3) เมื่ออายุ 18 ปี ได้ไปสมัครเป็นศิษย์กับ**เพลโต**ที่นครรัฐเอเธนส์ และอยู่กับสำนักของ**เพลโต**เกือบ **2 ทศวรรษ** คือ เป็นศิษย์ “**ก้นกุฏิ**” อยู่เป็นเวลา **19 ปี** จวบจน**เพลโต**เสียชีวิต ความสัมพันธ์ของ**เพลโต**กับ**อาริสโตเติล**เป็นแบบ “**อาจารย์กัลยาณมิตร กับศิษย์**

กตัญญูและกตเวที” ดังเช่น ก. เคยมีมาก่อนหน้านั้น คือ ระหว่างซอคระตีสกับเพลโต และ ข. ต่อจากนั้น คือระหว่างอาริสโตเติล ในฐานะเป็นครู และศิษย์ผู้เป็นทายาทแห่งอาณาจักรมาเซโดเนีย คือ แอเล็กซานเดอร์

4) วิทยาการที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกในยุคนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่นครรัฐเอเธนส์ ชาวกรีกโดยเฉพาะชาวเอเธนส์สนใจเรื่องการเมืองและวิทยาการแขนงต่าง ๆ มาก เช่น 1) ยุคิลิด (Euclid, 300 B.C.) และแม้กระทั่ง 2) นักเล่านิทานนามอุโฆษชื่อ อีสป (Aesop) ประมาณ 600 ปีก่อนคริสต์ศักราช (600 B.C.) คือประมาณ 2600 ปีมาแล้ว

18.2 ยุคที่สอง : รัฐศาสตร์ในยุคจักรวรรดิโรมันและยุโรปสมัยกลาง

1. ภายหลังยุคนครรัฐของกรีกเข้าสู่ยุคจักรวรรดิโรมันซึ่งตามมาด้วยยุคกลาง หรือ มัธยมสมัย (Middle Ages ซึ่งกินเวลายาวนานถึงหนึ่งสหัสวรรษ หรือ 1000 ปี (millennium) คือ ระหว่าง ค.ศ.500-1500)

(Concord Desk Encyclopedia, op.cit., p.1049.)

2. ยุคโรมันมีศูนย์กลางอยู่ที่นครรัฐโรม (Rome) ซึ่งมีเชื้อสายสืบมาถึงการเป็นอิตาลี ในช่วง 500 ปีก่อน ค.ศ. (500 B.C.) โรมมีอิทธิพลในอาณาบริเวณใกล้เคียง ๆ รวมทั้ง กรีซ ซีเรีย ปาเลสไตน์ และอียิปต์ ในช่วงประมาณ 2000 ปีที่ผ่านมาสามารถยึดบริเวณซึ่งต่อมา คือ ฝรั่งเศส และอังกฤษได้

คนโรมันมีอุปนิสัยเป็นระเบียบวินัย (discipline) มีความขยันขันแข็งและกระหมัดกระหม่อมซึ่งนิสัยแตกต่างจากคนเอเธนส์

3. ชาวโรมันแตกต่างจากชาวเอเธนส์โดยสนใจเรื่องที่ไม่เป็นปรัชญา หรืออุดมคติที่สูงส่งนัก คนโรมันสนใจสิ่งที่ใช้การได้หรือเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน

ดังนั้น จึงให้ความสนใจความสำคัญกับสิ่งประดิษฐ์ทางวัตถุ เช่น ถนน เหรียญเงินตรา ชั่ง มาตรการ อาคาร และสิ่งประดิษฐ์ทาง วัตถุ คือ กฎหมาย

4. ในจักรวรรดิโรมัน กฎหมายสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะมีอาณาเขตกว้างขวาง การจะอาศัยผู้นำ ผู้ที่ต้องความวินิจฉัยตัดสินเรื่องต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาอย่าทำได้ จึงมีการสร้างกฎหมายให้เป็นระเบียบข้อบังคับที่ใช้ได้ทั่วไป

ในช่วงจักรวรรดิโรมันถือกันว่ากฎหมายเป็นแกนหรือวิชาหลักของวิชารัฐศาสตร์ มีการรวบรวมกฎหมายหรือทำประมวลกฎหมาย (Code) ของจักรพรรดิโรมันชื่อ จัสติเนียน (Justinian, ค.ศ.527-565) อันเป็นรากฐานของกฎหมายและรัฐธรรมนูญของแทบทุกประเทศ

5. ภายหลังปี ค.ศ. 200 คือ ศตวรรษที่ 3 จักรวรรดิโรมัน ได้เสื่อมลงจนถึงประมาณปีค.ศ. 500 คือ ประวัติศาสตร์ยุโรปเข้าสู่ยุคกลาง หรือมัธยมสมัย (Middle Ages) ในยุคนั้นนักคิดให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือระดับจุลภาค (micro) แห่งการเป็นศาสนิกชน และการเป็นพลเมืองของรัฐหรือ

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยมหภาค คือระดับใหญ่ (macro) ศาสนจักร (ฝ่ายองค์การศาสนา) กับฝ่ายอาณาจักร (ฝ่ายบ้านเมือง)

ในยุคกลางของยุโรปวิชารัฐศาสตร์ไม่มีความสำคัญ การเรียนรัฐศาสตร์ถูกจัดเป็นเพียงแขนงหรือสาขาของวิชาเทววิทยา (theology) ดังนั้น แม้เมื่อมีปัญหาทางการเมืองเกิดขึ้น การแก้ไขหรือการหาทางออกก็ใช้การตัดสินใจโดยผู้รู้ทางศาสนา คือ นักบวช (clergy)

18.3 รัฐศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ ในช่วงระยะเวลาต่อจากยุคกลางของยุโรป เรียกว่า ยุคสมัยใหม่ (Modern) ซึ่งพึงเข้าใจว่า มิใช่หมายถึงช่วงเวลาสั้น ๆ แห่งความเป็น “ร่วมสมัย” (contemporary) ซึ่งหมายถึง 1 ช่วงชั้นเชื้อสาย (1 generation ประมาณ 25-35 ปี คือ อายุเมื่อแยกจากครอบครัวเดิมเพราะการสมรส)

ยุค “สมัยใหม่” (Modern Ages) ในประวัติศาสตร์เริ่มนับตั้งแต่การสิ้นสุดของยุคกลางในศตวรรษที่ 15 “สมัยใหม่” ครอบคลุม “ยุคปัจจุบัน” (present) หรือ “ยุคร่วมสมัย” ด้วย

1) โดยปกติ การใช้ “ยุคใหม่” หรือ “สมัยใหม่” หมายถึง สังคมที่เกิดขึ้นซึ่งแตกต่างจากสังคมแบบเก่าในยุคกลางแห่งคลื่นลูกที่ 1 โดยมีการเคลื่อนไหวน้อยและเป็นยุคซึ่งมีสังคมศักดินา (feudal society) รัฐศาสตร์ยุคใหม่เริ่มจากข้อเขียนของนักคิดและนักการเมืองชาวอิตาลีในศตวรรษที่ 16 ชื่อ นิโคโล มาเคียเวลลี (Machiavelli, 1469-1527) หนังสือของมาเคียเวลลีที่ชื่อว่า The Prince (“เจ้า” หรือ “ผู้ครองนคร”) พิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1513 คือ 500 ปีมาแล้ว เปิดศักราชใหม่ในทางรัฐศาสตร์ ที่แยกการเมืองออกจากเรื่องราวทางศีลธรรม

2) ในสมัยกรีกโบราณ การเมืองกับจริยธรรมไปด้วยกัน ในสมัยนั้นคือ ยุคเพลโตและอาริสโตเติล การเมืองกับจริยธรรมเป็นเสมือนหัวและก้อยของเหรียญกษาปณ์เดียวกัน ในยุคนั้นการกระทำหรือกิจกรรมทางการเมือง เช่น การเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองต้องวัดด้วยคุณค่าทางจริยธรรม คือ ความดีความชั่วตามหลักมนุษยธรรม

แม้ในยุคโรมันตามมาด้วยยุคกลางของยุโรป การเมืองก็ยังไม่พ้นเรื่องจริยธรรม แม้ “กฎหมาย” เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญก็ตาม ทั้งนี้เพราะศาสนามีอิทธิพลมากในยุคนั้น ในยุคกลางการกระทำใด อันมีลักษณะเป็นการเมืองมีการวัดหรือประเมินค่าในทางจริยธรรม ศีลธรรมโดยยึดคำสอนทางศาสนาคริสต์เป็นหลัก

3) เมื่อถึงยุคสมัยใหม่โดยเฉพาะในแนวคิดของมาเคียเวลลี ประเด็นเรื่องความดี ความชั่วทางศีลธรรมหรือทางศาสนาได้ขาดหายไป กล่าวคือ มีการแยกจริยธรรมออกจากการเมืองและอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ศัพท์ “การเมือง” มีความหมายเอียงไปในทิศทางลบ แนวคิดของมาเคียเวลลี ถือว่าใน “วงการเมือง” ย่อมมีเหตุผลที่เป็น “การเมือง” แนวคิดนี้ได้ขยายต่อมาจนกลายเป็นสำนวนในภาษาฝรั่งเศสคือ ใช้วลีว่า “เหตุผลของรัฐ” (*raison d'état* ออกเสียง “เรซอง เดตา” ในภาษาฝรั่งเศส) เหตุผลของรัฐหรือในสำนวนไทย คือ “แล้วแต่นโยบาย” ของผู้มีอำนาจ ย่อมไม่คำนึงถึงเรื่องจริยธรรมหรือมนุษยธรรม ความหมายเช่นนี้อาจมีการตีความที่กว้างไกลออกไปอีกจนกลายเป็นว่า “หลักรัฐศาสตร์” กับ “หลักนิติศาสตร์” แตกต่างกันออกไป โดยมักถือกันว่ารัฐศาสตร์มีความยืดหยุ่นได้มากกว่า

แนวคิดที่คล้ายคลึงกันของมาเคียเวลลีกับโกติลยาแห่งอินเดียโบราณ มาเคียเวลลีสอนให้ผู้ปกครองมีความสามารถสองด้าน ๆ หนึ่ง คือ 1) พลทะกล้า และ 2) พลั้งใจเข้มแข็งแบบ “สิงโต” (*lion*) และมีความเฉลียวฉลาดแบบ “สุนัขจิ้งจอก” (*fox*)

(Niccolo Machiavelli. *The Prince*, ch. 18. ดูคำอธิบายเพิ่มเติมได้ใน William Safire. *Safire's Political Dictionary*. New York: Random House, 1978, p.379.)

การเปรียบเทียบกับสัตว์ หมายถึง การให้ผู้ปกครองถือคติแบบเดียวกับการอยู่ในป่า ดงพงไพรอันได้แก่ การได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการโดยไม่คำนึงถึงข้อพิจารณาเชิงจริยธรรม อีกทั้งไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องความถูกต้องทางศีลธรรมในการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจไม่ว่าจะเป็นด้วยเล่ห์กลใด ๆ โดย จุดมุ่งหมายท้ายที่สุด คือ ดังว่าเพื่อเสถียรภาพของบ้านเมือง

18.4 ในประเทศอินเดียบรรณ (ภารตะ, *Bharat*) มีนักรัฐศาสตร์ผู้หนึ่งชื่อ โกติลยา (*Kautilya*) ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติแบบฉ้อฉลในวงการเมืองไว้ในหนังสือชื่อ อรรถศาสตร์ (*Arthashastra*)

18.5 ในจีนมีกรณีของจีนซีฮ้องเต้ ซึ่งเป็นจักรพรรดิองค์แรกของจีน ผู้ริเริ่มสร้างกำแพงเมืองจีนและทรงมีนโยบายการบริหารที่ใช้ความรุนแรงโดยไม่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

19. ยุคภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 : การพัฒนาทางการเมืองและการเมืองเปรียบเทียบ

19.1 ภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจมากในเรื่อง 1) การพัฒนาทางการเมือง และ 2) การเมืองเปรียบเทียบ เช่น Gabriel A. Almond and G.B. Powell, Jr. **Comparative Politics**. Bombay: Vakils, Feffer and Simon, 1966.

19.2 สาเหตุที่สำคัญคือ เมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว ภายหลังการสิ้นสุดของมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ลัทธิอาณานิคม (colonialism) ได้ทยอยสลายตัว (decolonization) และมีประเทศใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากการที่ได้รับอิสรภาพ โดยแยกตัวเองออกจากการอยู่ภายใต้การครอบครองในฐานะเป็นเมืองขึ้น (subject) ของชาติอื่น ตัวอย่าง ได้แก่ 1) มาเลเซียได้รับอิสรภาพจากการยึดครองของจักรวรรดิอังกฤษ 2) อินโดนีเซียได้รับเอกราชจากประเทศฮอลแลนด์ (หรือเนเธอร์แลนด์)

19.3 ประเทศที่เพิ่งได้อิสรภาพพยายามพัฒนาบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตก แต่ก็ประสบปัญหาเรื่อยมา นักรัฐศาสตร์ช่วงหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดใหม่ ๆ (2488) คือ ประมาณ 20 ปีให้หลัง จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งไม่จำกัดขอบเขตว่าเป็นการพัฒนาสู่ความเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น เป็นการศึกษาการพัฒนาทางการเมืองโดยทั่วไป

19.4 การศึกษาเช่นว่านั้น พกกระทำได้เพราะข้อมูลเปรียบเทียบประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ หรือเพิ่ง “ผุดขึ้นมา” (“new nations”, “emerging nations”) เป็นจำนวนมาก

(Gabriel A. Almond and James S. Coleman, ed. **The Politics of the Developing Areas**. Princeton University Press, 1966.)

19.5 มีการศึกษาย้อนหลังกลับไปยังอดีตของประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองสูง เช่น สหรัฐอเมริกา เพื่อวิเคราะห์รูปแบบแห่งการพัฒนานั้นเป็นอย่างไร การศึกษาซึ่งหนักไปในการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ ตัวอย่าง ได้แก่ ข้อเขียนของนักสังคมวิทยาการเมือง ชื่อ เซย์มัวร์ มาร์ติน ลิปเซ็ต แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย นครเบิร์คลีย์ ในหนังสือชื่อ **ชาติใหม่ ชาติแรก** ซึ่งหมายถึง สหรัฐอเมริกาเมื่อเริ่มสถาปนาประเทศ ในปี ค.ศ. 1776 (พ.ศ.2319) ก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ประมาณ 6 ปี (พ.ศ.2325) คือยุคพระเจ้ากรุงธนบุรี

(Seymour M. Lipset. **The First New Nation**. New York: Basic Books, 1963.)

19.6 Jeff Haynes. **Politics in the Developing World: A Concise Introduction**. การเมืองในโลกกำลังพัฒนา : บทนำโดยย่อ. Blackwell, 2002.

20. รัฐศาสตร์ในยุคร่วมสมัย : การใช้วิธีการเลียนแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

20.1 ในยุคร่วมสมัยวิชารัฐศาสตร์พยายามเลียนแบบ วิธีการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ดังที่ใช้กันในหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

เซอร์แฟรนซิส เบคอน (Francis Bacon, 1561-1626) ปราชญ์อังกฤษแห่งศตวรรษที่ 16 และ 17 ประมาณ 400 ปีมาแล้ว มีบทบาทสำคัญในการจัดระบบว่าด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อีกทั้งโด่งดังจากคติพจน์ที่ว่า “ความรู้คือพลังกำลัง” (knowledge is power)

20.2 ในปี ค.ศ.1620 เมื่ออายุประมาณ 60 ปี เบคอนเขียนหนังสือสำคัญเล่มหนึ่งชื่อ **Novum Organum** โดยระบุว่าหลักวิทยาศาสตร์มี 4 หัวข้อด้วยกัน ได้แก่ 1) การสังเกต 2) การตั้งสมมติฐาน 3) การทดสอบและวิเคราะห์สมมติฐาน 4) การปรับปรุงแก้ไขตัวแบบ หรือ **หุ่นเชิงทฤษฎี** คือ **มอดเดล** หรือ **โมเดล (model)** ซึ่งปรากฏอยู่ในสมมติฐาน

20.3 การเรียนรู้วิชารัฐศาสตร์ยุคร่วมสมัย อาศัยความรู้ทางสถิติและการคิดหาเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ใช้เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ เช่น **วิธีสุ่มตัวอย่าง (sampling)** และวิธีการทางสถิติ

รัฐศาสตร์โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย ต่าง ๆ ของ สหรัฐอเมริกา ซึ่งสมัยที่ผู้เขียน (จิรัช วิระสย) ไปเรียนตั้งแต่ปี 1 ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก ส่วนใหญ่ในยุค 60 นั้น สหรัฐอเมริกามีสถาบันการศึกษาเกือบ 3000 แห่ง สำหรับปัจจุบันมีเกือบ 4000 แห่ง) มักเน้นเรื่องการวิเคราะห์ (analysis) มีการแยกแยะ แจกแจง ตั้งข้อสมมติฐาน ฯลฯ มากกว่าการเรียนรู้แบบบรรยายประวัติความเป็นมา (historical) การวิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ทั้งนี้ให้ความสนใจเฉพาะเรื่องที่กำลังทำการวิเคราะห์ คือ มักไม่สนใจเรื่องความเป็นมาในอดีต หรือประวัติศาสตร์มากนัก

ตัวอย่าง ระดับ Classic คือต้นแบบ ได้แก่ Robert A. Dahl. **Modern Political Analysis**. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1963.

20.4 การวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์ร่วมสมัยมักเน้นระดับจุลภาคยิ่งขึ้น คือ จาก Robert E. Goodin and Hans-Dietes Klingemann, eds. **A New Handbook of Political Science**. Oxford University Press, 2000. มากกว่าในระดับมหภาค

การวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (micro) คือ ศึกษาพฤติกรรมระดับเล็กหรือระดับบุคคล เช่น ศึกษาถึงมูลเหตุจูงใจของบุคคลว่าทำไมจึงสนใจ หรือไม่สนใจเรื่องทางการเมือง สนใจหรือไม่สนใจการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือการมีส่วนร่วม (political

participation) แบบอื่น ๆ เช่น การบริจาคเงินให้การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (campaign)

การวิเคราะห์ในระดับมหภาค หมายถึง ระดับองค์การ สมาคม พรรคการเมือง รัฐ ประชาชาติ เป็นต้น

21. การสนใจเรื่องการปฏิบัติหรือการดำเนินการ : นโยบายศาสตร์

การเรียนรัฐศาสตรยุคร่วมสมัยเน้นการวิเคราะห์หรือหนักไปในทฤษฎี แต่ก็สนใจในการประยุกต์ (apply) รัฐศาสตร์ให้มีคุณค่าทางปฏิบัติโดยเฉพาะในการวางนโยบาย

ดังนั้น จึงได้เกิดสาขาใหม่ขึ้น คือ นโยบายศาสตร์ (Policy Sciences) ซึ่งศึกษากระบวนการตัดสินใจและการประเมินความรู้ต่าง ๆ เป็นวิทยาการหลายสาขาที่เน้นเรื่องการวางและปฏิบัติตามนโยบายเท่าที่มีอยู่เป็นการใช้ความรู้หลายสาขาวิชาโดยเฉพาะจาก จิตวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ และสถิติ เพื่อแก้ไขปัญหาทางนโยบาย และติดตามว่ามีการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ (policy implementation) ตามมากน้อยเพียงใด

(ดูเพิ่มเติมใน 1) David Sills, ed. **International Encyclopedia of the Social Sciences**, vol.11, New York: Macmillan, 1972. ดูศัพท์ **policy sciences**. 2) Y. Dr or. **Design for Policy Sciences**. New York : American Elsevier, 1971 และ 3) T.D. Dye. **Understanding Public Policy**.

22. การศึกษาแบบผสมผสานในเรื่อง “การจัดการ”

รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาเกี่ยวกับรัฐ เกี่ยวกับสาธารณะและการบริหารงานสาธารณะ

22.1 ในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐ เรียกว่า “รัฐประศาสนศาสตร์” (Public Administration) บางครั้งมีผู้ใช้ศัพท์ “การบริหารรัฐกิจ” แทนในการเรียนการสอนที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้เขียน (จิรโชค วีระสย) ผู้ร่างหลักสูตรตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 เมื่อภาควิชารัฐศาสตร์อยู่ในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ใช้นิยามว่า “การศึกษา แพลนซี” (Plan C) 5 th ed. Prentice Hall, 1984.

22.2 ในช่วงเวลาประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าด้านการจัดการภาคเอกชนโดยเฉพาะด้านธุรกิจต่าง ๆ มาก จึงได้เกิดวิชาโดยตรง เรียกว่า “การบริหารธุรกิจ” (Business Administration)

22.3 แนวโน้มแห่งการผสมผสานกันระหว่างศาสตร์หรือวิทยาการแขนงต่าง ๆ ทำให้ต่อมามีองค์ความรู้ที่เรียกว่า “วิชาการจัดการ” (**Management Science**) ซึ่งว่าด้วยการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจเรื่องราว 1) ด้านธุรกิจ 2) ด้านอุตสาหกรรม 3) ด้านรัฐบาล และ 4) ด้านการทหาร

(Robert E. Markland. **Topics in Management Science**, 2nd ed., Wiley and Sons, 1983, p.3)

22.4 วิชาการจัดการ ใช้วิธีการและเทคนิคมาจาก 1) วิทยาศาสตร์กายภาพ และ 2) คณิตศาสตร์เพื่อทำให้การตัดสินใจในทางการจัดการดีขึ้น

(1. David R. Anderson, et al. **An Introduction to Management Science**. St. Paul : West Publishing Co., 1982. 2. Robert A. Dunn and K.D. Ramsing. **Management Science**. New York: Macmillan, 1981.)

23. รัฐศาสตร์ยุคร่วมสมัย : ความกังขาเกี่ยวกับแนวพฤติกรรมศาสตร์

23.1 การเลียนแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ : “ศาสตร์อ่อน ศาสตร์แข็ง” ความสนใจทางพฤติกรรมศาสตร์หรือแนวพฤติกรรม (**behavioral approach**) ในทางรัฐศาสตร์มีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดภายหลังการสิ้นสุดของมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 (2488)

23.1.1 มีการตื่นตัวเลียนแบบเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีการใช้ตัวเลขหรือข้อมูลเชิงปริมาณเป็นจำนวนมากและพยายามจะให้มี “สูตร” แบบเดียวกับทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “ศาสตร์แข็ง”(hard science) เพราะมีเนื้อหาและวิธีการที่เอื้อต่อการพิสูจน์ข้อสมมติฐานต่าง ๆ

23.1.2 วิทยาศาสตร์สังคม คือ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ฯลฯ ได้ชื่อว่าเป็น “ละมุนศาสตร์” “ศาสตร์นุ่ม” หรือ “ศาสตร์อ่อน” (soft science) ซึ่งมักไม่ชอบการคิดคำนวณ หรือการตั้งยุ่งเกี่ยวกับสูตรทางคณิตศาสตร์และสถิติซึ่งมีตัวเลขมากจนมีศัพท์ว่า “บีบรัดเชิงจำนวน” (**numbers crunching**)

(Michael G. Roskin, et al. **Political Science**, 3rd ed., Englewood Cliffs, N.J., 1988, p.13.)

23.2 การพยายามค้นหาสูตรในทาง วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (**scientific formula**) หรือศาสตร์แข็งพอที่จะกล่าวเป็นสูตรได้ว่า หาก H_2O เกิดขึ้นคือ ไฮโดรเจน 2 ส่วน ออกซิเจน 1 ส่วน ผสมกันเข้าย่อมเกิดเป็นน้ำ แต่ในทางรัฐศาสตร์ยังไม่อาจกล่าวได้ว่า หากมี

คนจนเกินร้อยละ 60 ของประชากร (สมมติว่าเป็นตัวแปรต้น) ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงในวงการรัฐบาล (สมมติว่าเป็นตัวแปรตาม) หรือยังไม่อาจสรุปว่าหากวงการทหารเข้มแข็งมาก (สมมติว่าเป็นตัวแปรต้น) ย่อมมีโอกาสนในการปฏิวัติรัฐประหารมากขึ้น (สมมติว่าเป็นตัวแปรตาม) แต่มีการค้นคว้าหาข้อมูลทางรัฐศาสตร์กันอย่างมหาศาล เช่น **The World Guide 2001/2002**. Oxford : New Internationalist Publications, 2001. ซึ่งหน้า 17 ระบุ **“Global Issues”** (ประเด็นระดับโลก) รวมทั้งการคาดการณ์สำหรับศตวรรษใหม่ ประเด็นที่กล่าวถึงที่สำคัญมี เช่น

- 1) การเรียกร้องสิทธิของวัฒนธรรมพื้นเมือง (indigenous cultures)
- 2) อัตราการตายสูงขึ้นในส่วนใต้หรือภูมิภาคด้านใต้ของโลก
- 3) ประชากรย้ายถิ่นเข้าสู่ภูมิภาคด้านเหนือของโลก (ย้ายเข้าสู่ยุโรปและสหรัฐอเมริกา)
- 4) น้ำดื่มและใช้ของโลกลดน้อยลงเรื่อย ๆ เป็นวงจรแห่งการขาดแคลน (**Circle of scarcity**) และภัยอันตราย หรือการพังทลายของสิ่งแวดล้อม (**eco-catastrophe**) ซึ่งอาจกล่าวเพิ่มเติม คือ ดังที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง **The Day After Tomorrow**
- 5) ระบบเศรษฐกิจที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันสามารถหาข้อมูลได้จาก Websites ที่ทันสมัยได้เสมอ เช่น ที่หาได้จาก **Google** ซึ่งมี **search engine** คือ เครื่องจักรกลแห่งการ “ค้นหา” ข้อมูลต่างๆ และจาก **Wikipedia** ซึ่งเปิดให้ใช้ข้อมูลได้อย่างเสรี

23.3 ข้อมูลมีมากแต่อาจไม่เป็นเรื่องการเมืองอย่างแท้จริง

มีปัญหาในการตีความหมาย (**interpretation**) ในทางวิชาการ จึงมีนักรัฐศาสตร์บางคนคัดค้าน ตัวอย่าง ได้แก่ ข้อเขียนของนักรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ณ นครเบอร์คลีย์ผู้หนึ่งชื่อ คริสเตียน เบย์ แนวคิดของนักวิชาการผู้นี้มีในบทความที่ชื่อว่า “การเมืองและการเมืองจอมปลอม” (**Pseudo-politics – ชู หรือ สู่-โด พอลลิตติกส์**)

(Christian Bay, **“Politics and Pseudopolitics : A Critical Evaluation of some Behavioral Literature”**, **American Political Science Review**, LIX, 1965, p.40)

23.4 แนวพฤติกรรมศาสตร์เป็นปฏิปักษ์ต่อแหวนิตินิยม (**legalism**) หรือแนวโครงสร้างสถาบัน

ก. การศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์เกิดจากความไม่พอใจในการศึกษาแบบเก่าซึ่งไม่สนใจในตัวบุคคลทางการเมือง (political man) โดยเอาใจใส่ย้ำเน้นมากเกินไปกับเรื่องทาง 1) โครงสร้าง 2) รัฐธรรมนูญ และ 3) กฎหมายต่าง ๆ ความไม่พอใจต่อการศึกษา “แนวสถาบันและแนวกฎหมาย” (legal and institutional approach) ทำให้เกิดการหักเหทางรัฐศาสตร์ที่หันมาสนใจตัวมนุษย์เชิงพฤติกรรม เช่น หนังสือระดับ classic ชื่อ “ธรรมชาติของมนุษย์ในทางการเมือง” Graham Wallas. **Human Nature in Politics**. University of Nebraska Press, 1962. พิมพ์ขึ้นใหม่จากฉบับเดิมเมื่อต้นศตวรรษที่ 20

แนวพฤติกรรมพิจารณาประเด็นต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างสังคมที่ดีเลิศหรือยิ่งใหญ่ในเชิงพฤติกรรมโดยเฉพาะด้านจิตวิทยา เช่น ในหนังสือชื่อ **The Great Society: A Psychological Analysis**. (สังคมที่ยิ่งใหญ่ : การวิเคราะห์เชิง จิตวิทยา) โดยนักวิชาการอเมริกันชื่อ G.Wallace ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1908

ข. แนวพฤติกรรมศาสตร์ไม่สนับสนุนการคิดสร้าง “สังคมการเมืองในอุดมคติ” แบบที่เพลโตและนักคิดอื่น ๆ พยายามจินตนาการขึ้นมา ดังปรากฏในหนังสือชื่อ “อุดมรัฐ” หรือ “เลิครัฐ” โดยเพลโต เพราะ 1) เริ่มยอมรับความอ่อนแอของมนุษย์ตามทฤษฎีของนักจิตวิเคราะห์ชาวออสเตรีย ชื่อ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ที่เห็นว่า id (กิเลส) มีพลังมหาศาล ถ้าเทียบกับมโนธรรม (superego) ดังนั้น จึงมีอุปสรรคตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว เพราะธรรมชาติของมนุษย์ซึ่ง ego (อัตตา) ไม่แข็งพอ คือ อ่อนข้อต่ออำนาจฝ่ายต่ำอยู่บ่อย ๆ 2) อีกทั้งนักพฤติกรรมศาสตร์ศึกษาตัวเลขและข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ และพบว่าโลกมิได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์อย่างมีพลวัต (dynamism) เป็นความไม่แน่นอน ซึ่งสมัยหนึ่งที่นักวิทยาศาสตร์อังกฤษ ไอแซค นิวตัน ได้กล่าวไว้คือ ไม่เป็นไปตามแนวคิดเชิงกลไก (mechanism) หมายความว่า ในโลกทางสังคม มีตัวแปร มากกว่าโลกเชิงกายภาพ เพราะมนุษย์มีเหินมีหน้างหรือมีความรู้สึกร้อนหนาวเจ็บปวด มีสมอง มีจิต ซึ่งคล่องตัวแปรเปลี่ยนไม่อยู่คงที่

ค. แนวพฤติกรรมได้รับการกระตุ้นหรือเติมเชื้อให้มีชีวิตชีวาต่อมาจากการค้นพบจากวิทยาศาสตร์ แนวควอนตัม (Quantum Physics) โดยเฉพาะอันเป็นผลจากการวิจัยของ Albert Einstein ในการประกาศทฤษฎี “สัมพัทธภาพ” (relativity) ซึ่งถือว่า 1) ความดีความชั่ว หรือคุณค่า (value) ต่าง ๆ สัมพัทธ์ คือ แปรเปลี่ยนไปตามกาลและเทศะ 2) อีกทั้งทำให้มีความสนใจเรื่องราวของความอลวน หรือความไร้ระเบียบคาดการณ์ไม่ได้ ซึ่งรู้จักกันในทฤษฎีอลวน อลหม่าน หรือทฤษฎีโลกไร้ระเบียบ (Chaos theory, เค-อัส)

อิทธิพลของ**แนวพฤติกรรม** คือ คิดถึงข้อจำกัดของมนุษย์ ดังนั้น นักวิชาการร่วมสมัยมักมุ่งเป้าหมายที่ไม่ไกลเกินที่จะทำได้นัก โดยมุ่งให้เกิดสังคมที่น่าอยู่พอควร โดยคำนึงถึงความน่าจะเป็นไปได้ (**probable**) และเป็นสิ่งที่น่าจะเกิดขึ้นได้ (**possible**) ตัวอย่างคือ

1) Perri 6, et al., **Towards Holistic Governance : The New Reform Agenda**. Palgrave, 2002 (**สู่ธรรมาภิบาลในองค์รวม : ประเด็นเรื่องราว เกี่ยวกับการปฏิรูปการบริหารงานราชการ**) โดยเป็นผลงานของคณะ ผู้จัดทำหนังสือชื่อ **GBC : Government Beyond The Centre** ในประเทศอังกฤษ

2) Mihaly Simai. **The Future of Global Governance : Managing Risk and Change in the International System**. Washington, D.C. : United States Institute of Peace Press, 1994.

(อนาคตแห่งธรรมาภิบาลระดับโลก)

23.5 การให้ความสำคัญกับพฤติกรรมระดับกลุ่ม (group behavior)

การศึกษาเรื่องสถาบันระดับรัฐบาลอาจดูไกลตัวเกินไปและการศึกษาที่ ตัวบุคคล ก็ดูใกล้มาก จึงมีการศึกษาระดับกลุ่ม ซึ่งถือว่าจะทำให้เข้าใจเรื่องราวของมนุษย์ในทางการเมืองมากขึ้น อันนับว่าเป็นการเข้าใจ**แนวสังคมวิทยาหรือสังคมวิทยาการเมือง** (political sociology) นักรัฐศาสตร์ยุคบุกเบิก ให้ความสำคัญกับกลุ่มคนซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมือง ได้แก่ อาร์เธอร์ เบ็นท์ลีย์ ในหนังสือชื่อ “**กระบวนการแห่งรัฐบาล**”

(Arthur F. Bentley. **The Process of Government**.) ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1908

23.6 รัฐศาสตร์ยุค “หลังพฤติกรรม” หรือยุคหลังแนวประจักษ์วาท

ภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการตื่นตัวศึกษารัฐศาสตร์เชิงพฤติกรรมศาสตร์ มาก เช่น

1) Heinz Eulau, et al, eds. **Political Behavior: A Reader in theory and Research**. New York: Free Press, 1956. หนังสือของไฮนส์ ยูเลา และคณะ ชื่อ **พฤติกรรมทางการเมือง : ข้อเขียนรวมเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับทฤษฎีและการวิจัย**

2) Albert Somit and Joseph Tanenhaus. **The Development of American Political Science: From Burgess to Behaviorism**. Boston: Allyn and Bacon, 1967. **การพัฒนาการของ รัฐศาสตร์อเมริกัน : จากเบอร์เกสถึง พฤติกรรมศาสตร์**

การศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งเน้นเรื่อง “เชิงประจักษ์” (empirical) คือ การได้ข้อมูลจากพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ เป็นที่ยอมรับมาระยะหนึ่ง จวบจนประมาณปลายทศวรรษ 1960-1969 (The Sixties) ก็เริ่มมีข้อกังขาเกี่ยวกับแนวที่ เดฟวิดหรือ เดวิด อีสตัน ได้เขียนไว้ว่า มีรัฐศาสตร์ “ยุคภายหลัง” แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ หรือ ยุคหลังแนวประจักษ์วาท (empiricism) โดยเรียกว่าเป็น “การปฏิวัติใหม่ในทางรัฐศาสตร์”

(David Easton, “The New Revolution in Political Science”, **American Political Science Review**, December, 1969, pp.1051-1061.)

24. รัฐศาสตร์ยุคหลังแนวพฤติกรรมศาสตร์: ทฤษฎี Public Choice แนวเศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (Critical theory)

แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้รับการวิจารณ์จากหลายฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมองว่า พฤติกรรมศาสตร์ เป็นวิธีการศึกษาซึ่งสนับสนุน “สภาวะเดิม” (Status Quo) เพราะศึกษาจากสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาแล้ว และมีสมมติฐานว่า สภาวะเดิมหรือที่เป็นอยู่นั้นเหมาะที่จะเป็นอย่างนั้น

ก. นักวิชาการบางคนเสนอว่า ควรให้ความสนใจมากขึ้นกับประเด็นที่เกี่ยวกับ 1) โครงสร้าง 2) การขัดแย้ง และ 3) เศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง หรือ เศรษฐกิจการเมือง (Political economy) ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “Public choice theory” (“ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ” หรือ “ทางเลือกของมหาชน”) หรือบางครั้งเรียกว่า “เศรษฐศาสตร์แห่งการเมือง” (The Economics of Politics) ซึ่งเป็นการใช้หน่วยความคิดหรือมโนทัศน์ (concepts) ในทางเศรษฐศาสตร์เพื่อเข้าใจเรื่องราวทางการเมือง เช่น 1) การออกเสียงเลือกตั้ง 2) การต่อรอง (negotiation, horse trading) ศัพท์อเมริกันแปลตรงตัวคือการแลกม้าหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันในพรรคการเมือง 3) กิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล

นักเศรษฐศาสตร์ ชื่อ John Sloman ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ “Public choice theory” (ทฤษฎีว่าด้วยการตัดสินใจของมหาชน) ได้แก่ การประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐศาสตร์โดยนำไปวิเคราะห์ ศึกษา การตัดสินใจทางการเมือง” (Public choice theory หมายถึง การประยุกต์ วิธีการเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ เรื่องการตัดสินใจทางการเมือง)

ก. ทฤษฎีทางเลือกหรือตัวเลือกสาธารณะมีข้อสมมติฐานง่าย ๆ เช่น

ผู้ออกเสียงเลือกตั้ง (voters) เป็นเสมือนกับลูกค้า (clients) และนักการเมืองเป็นเสมือนนักธุรกิจ โดยที่ 1) นักการเมือง (politician) ตัดสินใจ และนำผลจากการตัดสินใจ

เหล่านั้นนำไป “ขาย” ยัง 2) ผู้ออกเสียงเลือกตั้ง (voters) โดยถือว่า การตัดสินใจทางการเมือง ถูกขายไปเพื่อได้เงิน “คะแนนเสียง” (votes) ตัวอย่าง คือ ถ้าประชาชนต้องการให้สร้างถนน 4 ช่องทางจราจรขึ้นในท้องที่ของคอนย่อมจะลงคะแนนให้กับนักการเมือง หรือพรรคการเมือง ซึ่งสนับสนุนเรื่องดังกล่าวข้อสมมติฐานกล่าวเพิ่มเติมว่ายังได้รับการสนับสนุนจากตัวพรรคการเมือง นักการเมือง ที่และน่าจะเกิดผลเป็นจริงได้มากเท่าใด แนวโน้ม คือ ย่อมได้คะแนนเสียง (votes) มากขึ้นเท่านั้น ผู้ออกเสียงเลือกตั้งและนักการเมือง (รวมทั้งข้าราชการด้วย) ถูกตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่าเป็นผู้ที่ต้องการได้ประโยชน์เต็มที่มีเหตุผล (rational utility maximizers) คือ มองภาพว่าเป็นผู้ต้องการได้ประโยชน์ของตน (personal gain) โดยการคิดเชิง rational--เรช-ชั่น-แนล หมายความว่า มีการไตร่ตรองหรือวางแผนหรือคิดระยะระยะ เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ซึ่งใช้ในกรณีทั้ง 2 ฝ่าย คือ ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งและตัวนักการเมือง

1) ในรูปแบบที่ไม่ลึกซึ้งแห่งทฤษฎี Public Choice มีข้อสมมติฐานที่ว่า ประโยชน์ที่นักการเมืองจะได้ คือ การได้คะแนนเสียงมาก ๆ (votes maximizers) ผู้ก่อตั้งทฤษฎี Public choice ผู้หนึ่งชื่อ J. Buchanan. University of Exeter สรุปไว้ดังนี้

เราทำการ “ตัดสินใจ ในฐานะผู้มีสิทธิเลือกตั้ง. เราตัดสินใจ ในฐานะเป็นสมาชิกพรรคการเมือง. เราตัดสินใจในฐานะข้าราชการ การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจของการเลือกทางการเมืองเหล่านี้ เหมาะสม พอ ๆ กับการวิเคราะห์การเลือกที่ทำในตลาดเพื่อซื้อขนมปังและปลา

(John Sloman. **Economics**. New York: Harvester Wheatsheaf Prentice Hall, 1991, pp. 411-412.)

ข. แนวโน้มใหม่แนวหนึ่งมักเป็นที่รู้จักกันในนามของ “ทฤษฎีเชิงวิพากษ์วิจารณ์” (critical theory) สำหรับในยุโรปที่โด่งดังมาก คือ กลุ่มนักวิชาการที่สำนักศึกษาแฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt School) ในเยอรมนี

(David Held. **Introduction to Critical Theory:Horkheimer to Habermas**. Berkeley: University of California Press, 1980.)

ตัวอย่างแห่งการวิพากษ์วิจารณ์ คือ ถู่ว่าแนวเดิมที่โจมตีลัทธิทุนล้าสมัยไปเสียแล้วในโลกปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะลัทธิทุนรวมสมัยไม่เหมือนเก่า เช่น ไม่เน้นการใช้แรงงานแต่ใช้เครื่องจักรที่ทุนแรงต่าง ๆ

(Nicholas Abercrombie, et als. **The Penguin Dictionary of Sociology**. Fourth Edition, Penguin Books, 2000, p.80.)

(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ ทฤษฎี : หนึ่งทศวรรษ รัฐศาสตร์ แนววิพากษ์. ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา, 2540.)

25. รัฐศาสตร์ยุคภายหลังพฤติกรรมศาสตร์ : การให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจการเมืองและนโยบายสาธารณะ

ก. แนวศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองเคยเฟื่องรุ่งเรืองประมาณ 20 ปีเศษ ภาย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ช่วง **Sixties** (1960-69) และช่วงต้นของ **Seventies** (1970-79)

มีทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองโดยกล่าวถึง

1) “การทำให้เป็นสมัยใหม่” (modernization)

2) “การทำให้เข้าสู่ภาวะทางการเมือง” (political maturation)

ข. ต่อมาเห็นว่าปัญหาการพัฒนาน่าจะเกิดขึ้นจากความจำเป็นต้อง “พึ่งพา” และ “พึ่งพิง” (dependence) ต่อโลกตะวันตก เรียกว่า ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ซึ่งโดยแพร่หลายมากในกลุ่มนักวิชาการอเมริกาใต้หรือลาตินอเมริกา (Latin America) โดยเฉพาะข้อเขียนของ อังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ ทฤษฎีพึ่งพายึดแนว “เศรษฐกิจการเมือง” (Political economy) ซึ่งมองโลกในแง่ร้าย เพราะมีสมมติฐานว่ามนุษย์ไม่ดี พยายามเอารัดเอาเปรียบ หรือทฤษฎีพึ่งพิงนี้มีทรรศนะต่อคนในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปส่วนเหนือที่เป็น “ผู้กระทำ” ให้เกิดการล่าหลังหรือการไม่พัฒนาของโลกที่สาม มักเรียกแนวคิดนี้ว่าเป็นแบบ “ซ้าย” (leftist)

(James D.Cockcroft, **Andre Gunder Frank** and Dale L.Johnson. **Dependence and Underdevelopment : Latin American Political Economy**. Garden City, New York: Doubleday, 1972.)

อนึ่งมีกลุ่มนักวิชาการจากประเทศในโลที่สาม (third world) มุ่งประเด็นการมองปัญหาเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังเช่นมีหนังสือซึ่งรวมข้อเขียนเรื่องนี้เป็นจำนวนถึง 10 เล่ม จัดพิมพ์โดยศูนย์ว่าด้วยการพัฒนาภูมิภาคขององค์การสหประชาชาติ ณ นครนาโงยา ประเทศญี่ปุ่น

(R.P. Misra and M. Honjo, eds. **Changing Perception of Development Problems**, 10 vols. Nagoya, Japan: **U.N. Centre for Regional Development**, 1981.)

26. การแบ่งสาขาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่มีการสอนรัฐศาสตร์แบ่งสาขาวิชาต่าง ๆ กัน แต่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยผู้เขียน (จิรัช วิระชัย) ในฐานะผู้ริเริ่มวางหลักสูตรและดำเนินการจัดตั้งคณะรัฐศาสตร์

ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2513 โดยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี พลโทบุญเรือน บัวจัญญ โดยมี ศ.ดร.ศักดิ์ ผาสุนทรินทร์เป็นประธาน และผู้เขียนเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการมีทั้งหมด 7 คน สามารถจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงขึ้นได้โดยรับสมัครนักศึกษารุ่นแรกได้ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2514

ในฐานะผู้จัดตั้งภาควิชารัฐศาสตร์ ซึ่งเดิมอยู่ในสังกัดคณะนิติศาสตร์ ผู้เขียนแบ่งออกเป็นสามสาขา และเมื่อเป็นคณะรัฐศาสตร์ในปี พ.ศ.2516 ซึ่งผู้เขียนเป็นคณบดีผู้ก่อตั้ง (**Founding Dean**) ช่วงปี 2516-2520 ก็ได้กำหนดให้เป็น 3 แผนเช่นเดิม ได้แก่

ก. **แผน A สาขาการปกครอง (Government)** ศัพท์ภาษาอังกฤษนี้เกี่ยวข้องกับภาษากรีก **kybernetes** ซึ่งแปลว่าคนคัตท้ายหรือคนถือหางเสือ ต่อมา มีศัพท์ **cybernetics** (ไซเบอร์เนติกส์) ซึ่งแปลว่า ศาสตร์แห่งการสื่อสารและการควบคุม แต่คำที่นำมาใช้ในภาษาอังกฤษ คือมาจากภาษาละตินหรือแลตติน (Latin) คือ “**gubernare**” ซึ่งแปลว่า บังคับหรือควบคุม

(**Webster's Third New International Dictionary**, cited in Karl W. Deutsch. **Politics and Government**, 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin, 1974, p.8)

ครอบคลุมเนื้อหา เช่น ทฤษฎีการเมือง, ระบบการเมือง, พฤติกรรมเชิงการเมือง สถาบันการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง ฯลฯ

ข. **แผน B สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations)** ครอบคลุมเรื่องราวเกี่ยวกับนานาชาติ เช่น 1) สงคราม 2) การจัดตั้ง และดำเนินงานขององค์การระหว่างประเทศ 3) ความสัมพันธ์ทางการทูต (diplomacy) ของนานาชาติ 4) การเมืองเรื่องเชื่อมโยง (linkage politics)

ค. **แผน C สาขารัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารรัฐกิจ (Public**

Administratiion) ครอบคลุมการจัดและบริหารองค์การของรัฐ ระเบียบปฏิบัติ เช่น พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน การพิจารณาบุคคลเข้ารับราชการ การพิจารณาความดีความชอบ การบริหารงานราชการเพื่อการพัฒนาธรรมาภิบาล (good governance)

27. บทสรุป

ก. รัฐศาสตร์เป็นวิทยาการซึ่งมีการพัฒนาการมาแต่อดีตสมัย จุดเริ่มต้นที่ยอมรับกันก็คือ ข้อเขียนของอาริสโตเติล ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของไตรเมธีในยุคแห่งความรุ่งเรืองของกรีกเมื่อประมาณ 2400 ปีมาแล้ว

ข. นักคิดชาวตะวันตก เช่น เหลาจื้อ ขงจื้อ และซุนหฺวู่ มีข้อเขียนที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์บ้าง แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องรัฐศาสตร์โดยตรง

ค. รัฐศาสตร์ในยุคหลัง ๆ ได้รับอิทธิพลจากแนวพินิจเชิงพฤติกรรมมาก แต่เมื่อไม่นานมานี้ก็เริ่มมีข้อกังขาเกี่ยวกับแนวคิดกล่าวเข้าสู่ทฤษฎี Public Choice, Critical theory, Dependency theory

ง. การเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทยมีการเริ่มต้นมาเป็นเวลานานพอสมควร **คณบดีผู้ก่อตั้ง** (Founding Dean) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แก่ **ดร.ดิเรก ชัยนาม** สำหรับคณบดีผู้ก่อตั้งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ ศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน

คณบดีผู้ก่อตั้งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้แก่ ผู้เขียน ต่อมา มีการจัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้น ณ สถาบันอื่นๆ เช่นที่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ม.ส.ธ.) และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่จำนวนบัณฑิตทางรัฐศาสตร์ที่จบไป และกำลังศึกษาอยู่มากที่สุดคือเป็นจำนวนรวมกันเกินกว่า 3 แสนคน คือที่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

28. อ้างอิงเพิ่มเติม

1. Robert S. Erikson, et al. **The Macro Polity**. Cambridge University Press, 2002.
2. Dennis Kavangah, ed. **Dictionary of Political Biography**. Who is Who in Twentieth Century World Politics. Oxford University Press, 1998.
3. Joel Krieger, ed. **The Oxford Companion to Politics of the World**. Oxford University Press, 1993.

4. Ian Marsh, et al. Democracy, Governance and Economic Performance : East and Southeast Asia, 1999.
5. Jack C. Plano. et al. **Political Science Dictionary**. Hinsdale, Ill.,1973.
6. David Robertson. **The Routledge Dictionary of Politics**. Erd ed. London : Routledge, 2004.
7. Jeremy Black. **World History**. Paragon, 1999.

29. ตัวอย่างคำถาม

1. รากศัพท์ “government” ในภาษาอังกฤษมาจากภาษาอะไร
2. ความคิดเชิงรัฐศาสตร์ในยุคเริ่มแรกในโลกตะวันตกเกี่ยวข้องกับอะไร
3. แม็กซ์ เวเบอร์แบ่งรูปแบบ “สิทธิอำนาจ” ไว้กี่ประเภทอะไรบ้าง
4. นักประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของกรีกโบราณชื่ออะไร
5. ศักราชรัฐ หรือ ศักราชดิรัฐ คืออะไร
6. วี.โอ.คีย์ ให้คำนิยาม “การเมือง” ไว้อย่างไร
7. 5 P's กับ 1 E ย่อมาจากอะไร
8. ปราชญ์จีนผู้ใดสอนให้ปฏิบัติตาม **มรรคา (เต๋า)** ของสรรพสิ่งให้อยู่ในความสันติ และ มีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ
9. อริสโตเติลมีความสำคัญต่อวิชารัฐศาสตร์อย่างไร
10. Public Choice Theory หมายถึงอะไร
11. ศาสตร์สถาปัตยกรรมลักษณะใดคืออะไร
12. สำนักแอคเค็ดเตดมี เกี่ยวข้องอย่างไรกับวิชารัฐศาสตร์
13. มาเคียเวลลีสำคัญอย่างไร
14. “สุนัขจิ้งจอก” กับ “สิงโต” เกี่ยวข้องกับคำสอนของนักรัฐศาสตร์ท่านใด
15. ลักษณะของรัฐศาสตร์ในยุคร่วมสมัยเป็นอย่างไร
16. ไตรเมธี หมายถึงผู้ใด อยู่ในยุคใด
17. Plan A , B , C คืออะไร
18. ศิษย์นักรัฐศาสตร์ท่านใดที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญมากกว่า 150 ฉบับแก่อาจารย์
19. ปราชญ์ผู้ชรา หมายถึงใคร
20. “อาจารย์ กัลยาณมิตร- ศิษย์กตัญญูกตเวที” หมายถึงใคร

21. จีนซี ฮ่องเต้เป็นใคร ยุคใด
22. “รัฐศาสตร์” กับ “การเมือง” แตกต่างกันอย่างใด
23. สามประเด็นของคำนิยาม “การเมือง” ของโวลิน ได้แก่อะไร
24. ยกตัวอย่างคำสอนที่เกี่ยวกับการปกครองของเหลาจื๋อ
25. รัฐศาสตร์ยุคหลังพฤติกรรมให้ความสนใจในด้านใดหรือเรื่องอะไร
26. Land locked คืออะไร
27. “ศาสตร์อ่อน” และ “ศาสตร์แข็ง” หมายถึงอะไร
28. Policy Sciences คืออะไร
29. ทฤษฎีวิพากษ์วิจารณ์มีลักษณะสำคัญอย่างไร
30. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดการเรียนการสอนอย่างไร
31. ผู้ใดเป็นผู้ก่อตั้งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
32. ผู้ใดเป็นผู้ก่อตั้งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
33. อื่นๆ ดูจากประเด็นสำคัญ เช่นให้ยกตัวอย่างภาษิตคำคมทางการเมือง เช่นจาก สามก๊ก